

Sociologi

C-uppsats

Ht-05

Rabiata manshatare med maktanspråk?

Om stereotypa bilder av aktiva i kvinnojourer
och konstruktionen av kollektiv identitet

Katarina Bivald och Katarina Djäken

Framlagd: 2006-01-18

Handledare: Sara Ferlander

Sammanfattning

I maj 2005 sändes en TV-dokumentär om kvinnojourerna i Sverige, som orsakade en stundtals hetsig debatt och en intensiv mediegranskning. Här syntes många stereotypa bilder av kvinnor som är aktiva i kvinnojourrörelsen. Syftet med vår uppsats är att undersöka vilka konsekvenser stereotypa bilder får för kollektiv identitet hos aktiva i kvinnojourer, baserat på vilka bilder som de upplever att andra har av dem. Vår teoretiska ram bygger på teorier om kvinnojourrörelsen i Sverige och det motstånd de tidigare har mött, teorier om kollektiv identitet samt teorier om stereotyper. Vår metod består av kvalitativa intervjuer. Vi har genomfört fem intervjuer med kvinnor som är aktiva i lokala kvinnojourer i Stockholms län. Materialet analyserades genom meningskoncentration till centrala teman, som sedan tolkats utifrån vår teoretiska ram. De karakteristiska dragen i stereotyperna av kvinnojoursaktiva som vi identifierat kan delas in i två delar, det första rör *inställningen till män* och det andra rör *det politiska engagemanget*. Vi har funnit att dessa stereotyper får allvarliga konsekvenser för förutsättningarna för kollektiv handling och för den kollektiva identiteten, även om de aktiva i kvinnojourrörelsen också lyckades stå emot andras negativa bilder och finna stöd och kraft hos den egna gruppen. Det som började som en uppsats om motstånd utvecklades i mångt och mycket till en uppsats om systerskap och styrka.

Nyckelord: Kvinnojourer, feminism, motstånd, kollektiv identitet samt stereotyper.

Abstract

In May 2005 a TV-documentary about the Swedish Women's Shelter Movement was broadcasted, causing a somewhat hostile and often heated debate in media. The debate reinforced many of the existing stereotypes about women active in the movement. The purpose of this essay is to analyze how other people's stereotypes affect the collective identity of women active in the women's shelter movement, based on what stereotypes they have seen. Our theoretical frame is based on theories about the Women's Shelter Movement in Sweden and the opposition they have previously encountered, theories about collective identity and theories about stereotypes. In this essay our method has been qualitative interviews, where we have conducted five interviews with women active in the local Women's Shelter branches in the Stockholm area. The material was then analysed by concentration into different themes, which were interpreted using our theoretical frame. The characteristics of the stereotypes we identified can be divided into two parts, the first one being *the attitude towards men* and the second being *the political commitment*. We have found that these stereotypes have serious consequences for the conditions for collective action and collective identity, even though the women active in the women's shelter movement also managed to resist other's negative images and find support within the own group. What started as an essay about opposition in many ways developed into an essay about sisterhood and strength.

Keywords: The Women's shelter movement, feminism, opposition, collective identity and stereotypes.

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Teoretiska verktyg	2
3.1 Kvinnojourrörelsen	3
3.1.1 Kvinnojourerna i Sverige	3
3.1.2 Bilden av kvinnojourer och de aktiva	5
3.2 Kollektiv identitet	7
3.2.1 Teoretisk bakgrund och definition	7
3.2.2 Funktioner av kollektiv identitet.....	10
3.3 Stereotyper som maktmedel	11
3.3.1 Definition av stereotyper	11
3.3.2 Stereotyper och kollektiv identitet.....	11
4. Metod.....	13
4.1 Positionering som feminister	14
4.2 Genomförande	15
4.2.1 Urval.....	15
4.2.2 Intervjuernas genomförande	16
4.3 Datakvalité.....	17
4.4 Analysmetod.....	18
4.5 Tolkning	18
5. Resultat och analys	19
5.1 Vi och dem	20
5.2 Stereotyper.....	22
5.3 Hetsjakt	26
5.4 Synen på motstånd och strategier för att hantera det	29
6.Slutsatser	33
6.1 Vilka bilder ser de aktiva att andra har av dem?	34
6.2 Hur påverkar stereotyperna de aktivas självbilder?.....	35
6.3 Framtida forskning.....	38
7. Referenslista	40
Bilaga 1 Intervjubrev	
Bilaga 2 Frågeguide	

1. Inledning

I maj 2005 sändes en TV-dokumentär om kvinnojourerna i Sverige (SVT:s hemsida 2005)¹, med fokus på Riksorganisationen för Sveriges Kvinno- och Tjejjourer (ROKS). Den orsakade sällan skådad och stundtals hetsig debatt och en intensiv mediebevakning. Många delar av kvinnojourernas arbete, ideologi och förhållningssätt tycktes svåra att förstå och än svårare att acceptera för stora delar av det svenska samhället och det svenska etablissemanget. Dokumentären fick organisatoriska konsekvenser för ROKS, i form av minskat medlemsantal och debattörer som krävde att de ekonomiska anslagen till kvinnojourernas verksamhet frös inne i väntan på en utredning eller helt sonika dras in. Vi menar att både dokumentären och den efterföljande debatten, samt konsekvenserna av den, kan ses som uttryck för ett motstånd som finns mot kvinnojouren.

Varken kritiken av kvinnojouren eller motståndet efter tv-dokumentären och de konsekvenser det fått är något helt nytt. Tvärtom har kvinnojourerna sedan de grundades i mångt och mycket mött ett tämligen konstant motstånd som ofta, då som nu, färgats av nidsbilder och stereotyper av de aktiva. 1997 undersökte sociologen Carin Holmberg kvinno- och mansjourers verksamhet i ett antal kommuner och lokala myndigheters attityd till dem. Hon såg en tydlig tendens till negativ stereotypisering av de aktiva i kvinnojourerna, som yttrade sig i beskrivningar av de aktiva som till exempel 'manshatare' och 'rabiata' (Holmberg 1998).

En anledning till motståndet mot kvinnojourer kan vara deras separatistiska organisering. ROKS baserar sitt arbete på en feministisk ideologi: att män som grupp är överordnad kvinnor som grupp, att mäns våld mot kvinnor både är en av de yttersta konsekvenserna av denna könsordning och en av de bidragande orsakerna till att den består. Utifrån denna ideologi arbetar de (köns)separatistiskt, det vill säga att endast kvinnor kan vara medlemmar i ROKS och delta i deras verksamheter (ROKS hemsida 2005). Maud Eduards bidrar med ett statsvetenskapligt perspektiv på motståndet mot kvinnors separatism. Hon menar att det finns en stereotyp av feminister som ställs mot den 'goda demokratin'; en föreställning om att demokrati bygger på könskomplementaritet och därmed hotas av feministisk könsseparatism (Eduards 2002).

Holmberg undersöker som sagt var myndighetsrepresentanternas attityd gentemot kvinnojourer och dess aktiva och Eduards skriver om det motstånd som kvinnors separatism

¹ Dokument inifrån: Könskriget del 1 sändes 2005-05-15, del 2 sändes 2005-05-22

möter generellt, med kvinnojourer som ett av de belysande exemplen. Vårt fokus ligger i stället på de aktiva i kvinnojourerna. Hur har de upplevt motståndet? En väsentlig del av förståelsen av kvinnojourernas arbete för förändring och motståndet de möter rör kollektiv identitet. Kollektiv identitet handlar om de delar av individers identitet som formas av medlemskap i grupper och är både en förutsättning för och en produkt av en social rörelse. Eftersom kollektiv identitet bildas både av individers självdefinition och av erkännandet av externa aktörer torde andras motstånd och stereotypa bilder kunna få allvarliga konsekvenser för den kollektiva identiteten, och i förlängningen för det kollektiva arbetet för förändring.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att undersöka vilka konsekvenser stereotypa bilder får för kollektiv identitet hos aktiva i kvinnojourer. Mer specifikt är vi intresserade av:

- Vilka bilder ser de aktiva i en kvinnojour att andra har av dem?

Den här frågan rör vilka bilder de intervjuade har mött, var de har mött dem och vilka huvudsakliga drag de innehåller.

- Hur påverkar dessa bilder de aktivas självbild?

Den här frågeställningen fokuserar på hur de upplever att andras bilder har påverkat dem. Dessutom berör den vilka strategier de aktiva har utvecklat för att förhålla sig till de stereotypa bilderna, och hur dessa strategier påverkar konstruktionen av kollektiv identitet.

3. Teoretiska verktyg

Under den här rubriken kommer vi först att ge en bakgrund till kvinnojourrörelsen i Sverige och se till de bilder av dem som sociologen Carin Holmberg (1998) och statsvetaren Maud Eduards (2002) har identifierat, samt hur de föreslår att dessa kan tolkas. Vi kommer även att använda oss av teorier om *kollektiv identitet* i allmänhet och betydelsen av externa aktörer och *stereotyper* i synnerhet. Vi ger en kort introduktion till teorier om social identitet, och utgår sedan ifrån Donatella Della Porta och Mario Dianis (1999) resonemang om vilken betydelse kollektiv identitet fyller, särskilt med avseende på kollektiv handling i en social rörelse. Där kommer vi även att se till Manuel Castells (1997) distinktion mellan olika former av kollektiv identitet. När det gäller stereotypers betydelse fokuserar vi sedan på teorier om hur de kan påverka den utsatta gruppens självbild och på vilka olika sätt en grupp och dess medlemmar

kan hantera stereotyperna. Här hämtar vi vissa teoretiska ingångar från sociologen Norbert Elias (1965, 1999), men också från Carol Miller med flera (2000), Patricia Hill Collins (2004) och Nancy Whittier (2002).

3.1 Kvinnojourrörelsen

Vi inleder beskrivningen av kvinnojourrörelsen med en kort introduktion till begreppet *sociala rörelser*, vilket sedan leder oss in på den specifika sociala rörelse – kvinnojourrörelsen - som vi studerar i denna uppsats; hur den arbetar och dess historiska ursprung.

Kvinnojourerna är en del av *kvinnorörelsen*, vilken kan betraktas som en av de nya *sociala rörelser* som uppstod på 1970-talet (Della Porta och Diani 1999). En social rörelse kan definieras med hjälp av fyra karakteristiska drag (ibid). För det första är det *informella nätverk för interaktion*, bestående av en mängd olika individer, grupper och organisationer. För det andra förutsätter en social rörelse *delade åsikter och värderingar*, en gemensam grundsyn och en känsla av tillhörighet. Kollektiv identitet är en viktig del i skapandet av gemensamma värderingar och perspektiv, likaså handlar det om att skapa ett nytt språk med specifika uttryck och att möjliggöra idéer som var okända eller otänkbara innan. Det tredje karakteristiska draget är att interaktionen kan definieras som *kollektiv handling som fokuserar på konflikter*. Sociala rörelser är delaktiga i en kulturell eller politisk konflikt som syftar till att åstadkomma förändring. Med konflikt menas en oppositionell relation mellan olika aktörer, med ett tydligt definierat vi och dom. Det sista och fjärde kriteriet rör *användandet av protestaktioner*. Även om skillnaderna mellan icke-institutionella, okonventionella politiska metoder och den etablerade politiska ordningen har minskat sen 1970-talet så kan användandet av protestaktioner fortfarande ses som ett relevant karaktäristiskt drag (Della Porta och Diani 1999).

3.1.1 Kvinnojourerna i Sverige

Detta stycke syftar till att teckna en bakgrundsförståelse till kvinnojourerna för att i nästa avsnitt se till teorier kring de bilder som finns av kvinnojoursaktiva. Den kvinnojourrörelse som vi ser idag uppkom delvis som en reaktion på debatten kring Sexualbrottsutredningens betänkande *Sexuella övergrepp* (SOU 1976:9) och då framförallt den föreställning om våldets orsaker som betänkandet byggde på. Det handlade dels om att kvinnan gjordes till

medansvarig för våldet, dels om en liberalisering av synen på vad sexualiserat våld var och en snävare definition av våldtäkt. Förutom att ett massivt motstånd från kvinnorörelsen så småningom ledde till en ny utredning i Sexualkommitténs regi, så valde en del sammanslutningar av kvinnor också att skapa egen verksamhet för utsatta kvinnor. En av anledningarna till att man startade kvinnojourer var att man ansåg att samhället varken skyddade kvinnor som utsatts för våld av närstående män eller förstod dess orsaker (Eduards 2002).

De första kvinnojourerna i Sverige bildades 1978. De var separata fristäder för kvinnor, och män var alltså inte tillåtna i lokalerna. Så kallade kvinnohus startades i Göteborg och Stockholm med det dubbla syftet att påverka politiskt och att hjälpa kvinnor i akuta situationer (Eduards 2002). Medlemsantalet växte stadigt och 1984 bildades Riksorganisationen för Sveriges Kvinno- och Tjejjourer, ROKS. I dags dato ingår ca 92 lokala kvinno- och tjejjourer² i ROKS (ROKS hemsida 2005). Från och med riksmötet 1992 är det en uttalat feministisk organisation med syftet ”att motverka mäns våld mot kvinnor [...] och mäns överordning på en mera generell nivå” (Holmberg 1998: 17). Endast kvinnor kan vara medlemmar i ROKS-anslutna jourer, och män tillåts inte heller vistas i lokalerna. 1996 bildades en andra riksorganisation för kvinnojourer, Sveriges Kvinnojourers Riksorganisation, SKR, med 16 jourer som brutit sig ur ROKS. Där ingår idag fyrtioalet lokala kvinnojourer (SKR:s hemsida 2005). Skillnaden mellan jourer anslutna till ROKS och till SKR är framförallt att män kan delta i verksamheten i de sistnämnda, men även de har lokaler och verksamhet som är helt könsseparatistisk.³

Kvinnjourerna är gräsrotsorganisationer, all verksamhet utgår från lokala jourer. En jours medlemskap i en nationell organisation är valbart. Den kan agera och existera fristående från andra jourer och formella hierarkier utanför dess organisatoriska gränser. Det historiska arvet, att arbeta såväl konkret med att hjälpa kvinnor i akuta situationer som politiskt för långsiktig förändring, lever vidare hos båda riksorganisationerna.

På kvinnojourerna arbetar man med många olika uppgifter. Framförallt baseras arbetet på en tanke om hjälp till självhjälp till de kvinnor som söker sig till jouren och man tar

² För att förenkla används fortsättningsvis begreppet kvinnojourer, vilket då innefattar även tjejjourer.

³ Vi vill understryka att detta inte är en komparativ studie av de två organisationerna. Vi lämnar därför övriga skillnader mellan riksorganisationerna och jourer anslutna till dem därhän, inklusive frågor om såväl eventuella interna konflikter som förhållandet mellan organisationerna. Vårt fokus på ROKS beror på att det är den största organisationen och därmed den som flest människor kan antas förknippa med kvinnojoursarbete, samt att majoriteten av de vi intervjuat är aktiva inom jourer anslutna till den.

sin utgångspunkt i att kvinnans historia är sann, delvis för att fungera som motvikt till det man ser som den ifrågasättande attityd kvinnor ofta möter i andra sammanhang. Telefonjour och stöd via email är två väsentliga inslag i verksamheten, och dessutom tillhandahåller man på många jourer skyddat boende i akuta situationer. Oftast samarbetar man med kommunernas socialjourer, polisen och sjukvården. Socialjouren kan till exempel vilja placera kvinnor och barn som flyr sina hem i kvinnojurens boende, och medlemmar i jouren kan följa med kvinnor som blivit misshandlade till sjukhus eller vara närvarande som stöd vid polisförhör och rättegångar (Holmberg 1998). Jourerna för även egen statistik över hjälpsökande. Graden av samarbete med myndigheter och hur det fungerar beror på många faktorer, inte minst de uppfattningar som respektive myndighet har om kvinnojouren och de som är aktiva (ibid). Lejonparten av arbetet är ideellt. Det finns anställda och arbetsförlustersättning kan utgå i vissa jourer, men ekonomin ser väldigt olika ut i olika jourer. Vidare finns det jourer med så kallad öppen verksamhet, exempel på det är regelbundna träffar för unga tjejer. Medan kvinnojouren samarbetar i olika utsträckning med myndigheter på lokal nivå, så arbetar riksorganisationerna förutom med att stötta de lokala jourerna i deras verksamhet också i hög grad opinionsbildande. Man deltar dessutom i utredningar och dylikt på nationell nivå (Holmberg 1998).

Att kvinnor delar erfarenheterna av våldet är en viktig grundbult såväl ideologiskt som i det praktiska arbetet, och man gör ingen artskillnad mellan psykiskt våld och fysiskt våld. ROKS företrädare med andra ord vad som kan definieras som en *könsmaktsförståelse* av mäns våld mot kvinnor; att våldet är ett av många uttryck av och förutsättningar för en strukturell över- och underordning av män och kvinnor (Eduards 2002). Vi ska nedan se till vilka bilder som finns av kvinnojouren och dess aktiva, innan vi går in på teorier om kollektiv identitet.

3.1.2 Bilden av kvinnojouren och de aktiva

Som vi nämnde inledningsvis skiljer sig inte den kritik och de bilder av kvinnojouren som framförts det senaste året väsentligt från de som framförts tidigare. I det här avsnittet tar vi upp tidigare forskning om vilka bilder som finns av kvinnojouren och aktiva i kvinnojouren samt teorier om hur dessa kan tolkas.

Holmberg (1998) undersöker verksamheten vid kvinno- och mansjourer på ett antal orter i Sverige och hur företrädare för myndigheter som socialtjänst, polis och sjukvården uppfattar dem. Hon lyfter fram bilderna av kvinnojouren och kvinnojourenskvinnor och ser dem bland annat som olika strategier för att individualisera problemet mäns våld mot

kvinnor. De aktiva i lokala jourer beskrivs av företrädare för myndigheter bland annat som ”manshatare”, ”rabiata och aggressiva”, ”militanta” och ”emot män”, eller i omvänd form, då man poängterar att i den lokala juren finns inga ”manshatare” och därmed antyder att det är vanligt förekommande i andra (Holmberg 1998: 121). En annan vanlig bild av kvinnojourskvinnorna är att deras ställningstagande för de utsatta kvinnorna grundar sig i egna, icke-bearbetade erfarenheter av att bli utsatt för våld. De är för känslomässigt involverade och överför sina egna problem på de hjälpsökande kvinnorna, att jämföra med en föreställning om till exempel socialtjänstens objektivitet och förmåga att se ”hela bilden”, vilket i sammanhanget ofta verkar handla om att se till alla inblandade utifrån ett kärnfamiljperspektiv (ibid). Kvinnojourernas separatism misstänkliggörs också genom hänvisning till bilder man har av de aktiva, där det är inte är behovet hos de hjälpsökande kvinnorna som ligger till grund för könsseparatismen utan de aktivas ideologi. Kvinnojourskvinnorna beskrivs av vårdpersonalen på en ort som ”obalanserade” för att de inte vill samarbeta med män (Holmberg 1998:120). I sin analys av dessa bilder lyfter Holmberg fram frågan om inställningen till kvinnojourer som fristad och deras separatistiska arbetsform. Hon argumenterar för att det finns stora skillnader i hur myndigheter på olika orter ser på kvinnors respektive mäns separatistiska arbete (Holmberg 1998).

Även Eduards (2002) bidrar till kunskapen om det motstånd som kvinnojourer möter, de bilder av kvinnojourer och de aktiva som uttrycks och vilken betydelse separatismen har för desamma. Hon ser motståndet som en konsekvens av deras separatistiska organisering, och tolkar det i termer av *heteronormativitet*⁴. Samhället i allmänhet och synen på jämställdhet och politik i synnerhet genomsyras av en idé om könskomplementaritet, om samarbete mellan könen. ”Det är”, skriver hon, ”som om idealet från kvinnors och mäns privata relationer om tillgivenhet och gemenskap även ska appliceras på det politiska samtalet” (Eduards 2002: 154). Kvinnors separatistiska organisering bryter mot denna tanke. God demokrati, som kännetecknas av könskomplementaritet och samarbete mellan könen, utförd av kvinnor som är positivt inställda till män, ställs mot en niddbild av feminister, som arbetar separatistiskt och är fientliga till män. Enligt henne gör idealet om könskomplementaritet det svårt för många att se någon sorts intressekonflikt mellan män och

⁴ Heteronormativitet är ett relativt komplext begrepp, varför vi inte redogör för det i sin helhet här. I sammanhanget kan det dock vara på sin plats att helt kort definiera det som ”antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt”, vilket grundar sig på en ”binär könsuppfattning och en hegemonisk heterosexuell norm” (Rosenberg 2002:100).

kvinnor, vilket kan försvåra det politiska arbetet. Kvinnor uppmanas, tvingas och hotas att söka samförstånd med män (Eduards 2002).

Detta blir ännu tydligare när det gäller kvinnojourer, eftersom det där även tillkommer en fokusering på män som grupp och deras ansvar för övergrepp och våld. Kvinnojourer och kvinnohus som undanber sig mäns närvaro bryter både mot jämställdhetspolitikens grundpremissor om samarbete mellan könen och mot bilden av svenska män som bra och jämställda (Eduards 2002). De bryter dessutom mot den del av heteronormativiteten som föreskriver tvåsamhet mellan män och kvinnor, idealet för sådana relationer ligger långt från den bild av relationer där män misshandlar sina närmaste som kvinnojourernas statistik vittnar om.⁵ Att man från jourens sida uppmanar hjälpsökande kvinnor att förändra sin livssituation bland annat genom att lämna förövaren problematiseras av omgivningen, det blir en intäkt för att de negativa bilderna av aktiva i kvinnojourer är sanna (Holmberg 1998).

De bilder som Holmberg (1998) och Eduards (2002) fann kan ses som *stereotyper*, ett begrepp vars exakta betydelse och funktion vi återkommer till nedan. Dessa stereotyper av aktiva i kvinnojourerna påverkar således samarbetet mellan myndigheter och jourer. Dessutom påverkar de hur jouraktiva definierar sig själva och andra. Bilderna bidrar till konstruktionen av vi-och-dom-gränser, vilket påverkar den kollektiva identiteten. Vi ska härnäst se till teorier om vad det är och hur dessa begrepp kan kopplas samman.

3.2 Kollektiv identitet

I den här delen kommer vi att kort presentera en bakgrund till forskningen om kollektiv identitet och hur begreppet kan definieras, för att därefter visa på vilka funktioner kollektiv identitet kan fylla för kollektiv handling och sociala rörelser.

3.2.1 Teoretisk bakgrund och definition

Teorier om kollektiv identitet är en viktig del av det större forskningsområdet *social identitet*. Forskning om social identitet har framförallt skett inom två områden: psykologin och sociologin. Även om det finns skillnader mellan disciplinerna finns det vissa gemensamma utgångspunkter, vilka även denna sociologiska uppsats baseras på. Dessa handlar om att identitet är beroende av och konstrueras i en social kontext, att flera olika självdefinitioner

⁵ Exempelvis visar statistik från ROKS medlemsjourer att de fick 63 547 kontakter/hjälpförfrågningar år 2004 (ROKSs hemsida 2005).

förekommer parallellt och att detta varierar över tid och beroende på sammanhang (Deaux 2000). Social identitet kan sägas bestå av tre olika nivåer – den *individuella*, den *relationella* och den *kollektiva* nivån. I vår uppsats är vi framförallt intresserade av den kollektiva identiteten, som specifikt utgår från den delen av ens identitet som är formad av medlemskap i olika grupper (ibid). Kollektiv identitet konstrueras genom en social process, den påverkas både av grupper och individers självdefinition och av erkännandet från externa aktörer (Della Porta och Diani 1999).

En av föregångarna till teorierna om social identitet är Charles Cooley, som myntade begreppet *spegeljaget*. Spegelprocessen består enligt honom av tre komponenter som alla är en viktig del av förståelsen av kollektiv identitet: den första delen är föreställningen att vårt beteende uppfattas och tolkas av någon annan, den andra delen rör tanken om hur andra bedömer oss, och den sista delen självkänslan, som till exempel stolthet eller förödmjukelse (Mortensen 2003). En annan föregångare att nämna i sammanhanget är George Meads teori om *rollövertagande*. Rollövertagande handlar förenklat om förmågan att föreställa sig hur andra kommer att reagera på ens beteende, att överta den andres roll (Mortensen 2003). Det kan både röra sig om konkreta individer och om mer eller mindre fiktiva andra, vilket han kallar att överta den *generaliserade andres* roll (ibid).

Den definition av identitet som vi har valt att använda oss av har vi hämtat från Della Porta och Diani (1999):

The process by which social actors recognize themselves – and are recognized by others – as part of broader groupings. [...] They give meaning to their own experience and to their development over time (s. 85)

Vi ser flera fördelar med denna definition av begreppet. Den bidrar till att uppmärksamma identitet och identitetskonstruktion som en social process. I linje med Cooleys och Meads perspektiv på identitet visar den också hur konstruktionen av identitet påverkas både av individers självdefinition och av erkännandet av externa aktörer. Dessutom pekar definitionen på att identitet bidrar till ett sorts meningsskapande av tillvaron och de handlingar man utför, såväl i nuet som över tid.

Även Castells menar att identitet är ”människors källa till mening och erfarenhet” (1997:20). Han argumenterar dessutom för att vilka som skapar en kollektiv identitet och i vilket syfte det sker påverkar identitetens innehåll och urskiljer tre olika typer av kollektiv identitet – *legitimerande identitet*, *motståndsidentitet* och *projektidentitet*.

Legitimerande identitet syftar till att rationalisera strukturell dominans. Den skapas av dominerande institutioner och grupper för att utvidga och rationalisera maktstrukturer samt upprätthålls av bland annat civilsamhället⁶. Denna typ av kollektiv identitet kan relateras till Eduards (2002) resonemang om kvinnors separatistiska organisering. Hon menar, som vi såg ovan, att det finns en föreställning om att kvinnor ska vara välvilligt inställda till samarbete med män. Detta eftersom könskomplementaritet och således samarbete ses som en förutsättning för 'god demokrati' medan könsseparatism ses som ett hot mot rådande ordning. Att ge uttryck för en sådan inställning kan därmed vara ett exempel på konstruktionen av legitimerande identitet.

Motståndsidetitet skapas istället av aktörer som befinner sig i positioner som har nedvärderats eller stigmatiserats av de dominerande principer som genomsyrar samhällets institutioner. Han ser motståndsidetitet som en av de viktigaste identitetskonstruktionerna i vår samtid, den stärker förmågan att stå emot ett annars outhärdligt förtryck genom skapandet av kollektiv eller gemenskaper. Ofta skapas motståndsidetiteter genom att vända på den förtryckande diskursens termer. Castells (1997) använder *queer* som belysande exempel. Han kallar detta för "de utstötts utstötning av utstötarna" (ibid:23). Den tredje typen av kollektiv identitet, projektidentiteten, kan sägas vara en fortsättning på motståndsidetitetens kollektiva arbete mot förtryck. Den uppstår när sociala aktörer skapar en ny identitet som omdefinierar deras position i samhället och blir i sig en del av arbetet för en förändring av samhällsstrukturerna. Han använder kvinnorörelsen som exempel på hur motstånd- och projektidentitet kan hänga samman. Projektidentitet uppstår då när feminismen överskrider vad han kallar kvinnoidentitetens "försvarsvärn", när den utmanar patriarkatet och hela den struktur som samhället historiskt sett byggt på (ibid: 22). Castells argumenterar för att medan projektidentiteten i det moderna samhället framförallt skapades utifrån civilsamhället

⁶ Eftersom, som Castells (1997) uppmärksammar, civilsamhället ofta framkallar så positiva associationer av "demokratisk samhällsförändring", kan hans argumentation kräva en lite noggrannare genomgång. Castells utgår ifrån Gramscis ursprungliga uppfattning, där civilsamhället ansågs bestå av t.ex. fackföreningar, partier, medborgarorganisationer m.fl., som både förlänger statens inflytande och samtidigt har djupa rötter i folket. Det är just denna "dubbelkaraktär" som för Gramsci gör civilsamhället till ett så effektivt verktyg för förändring, eftersom "staten kan erövrats utan att behöva utsättas för direkta, våldsamma angrepp" (ibid: 23). Kontinuiteten mellan statens maktapparater och det civila samhällets institutioner kan emellertid även leda till internaliserade dominansförhållanden och legitimerandet av ojämlika maktstrukturer (Castells 1997).

konstrueras identitet i dagens globala nätverkssamhälle⁷ alltmer ur motstånd och kollektiv handling.

Det kan verka lätt förvirrande att en grupp eller rörelse samtidigt möter motstånd *och* utvecklar motståndsididentitet, men det är väsentligt att skilja på de två begreppen. Begreppet motståndsididentitet handlar om att skapa en identitet baserat på det motstånd en grupp eller rörelse möter, och ska alltså inte blandas ihop med motståndsbegreppet som sådant. En rörelse kan också i sin tur så att säga göra motstånd mot motståndet. Det rör sig delvis om en semantisk problematik, som inte är ämnet för denna uppsats. Vi vill dock uppmärksamma läsaren på detta, innan vi i nästa avsnitt ser till frågan om vilken funktion kollektiv identitet kan fylla.

3.2.2 Funktioner av kollektiv identitet

Vilken funktion fyller då en kollektiv identitet? För det första bidrar det till att fastställa gränserna mellan olika aktörer i en konflikt. Konstruktionen av ett *vi* är lika nödvändig för kollektiv handling som konstruktionen av ett *dom*, och identitetsprocessen är central för definitionen av båda (Castells 1997; Della Porta och Diani 1999). För det andra bidrar en kollektiv identitet till fungerande samarbete inom gruppen, vilket blir högst relevant i fråga om sociala rörelser i och med att det snarare är regel än undantag att de har små eller obefintliga ekonomiska resurser. Identitetskonstruktionen sammanfaller ofta med och har stor betydelse för framväxten av olika informella nätverk och tillitsrelationer mellan olika aktörer inom den sociala rörelsen. Dessa gör det i sin tur möjligt att etablera nätverk för informell kommunikation, samarbete och ömsesidigt stöd, vilket ofta får kompensera för rörelsens eller gruppens i övrigt begränsade organisatoriska resurser (Deaux 2000; Della Porta och Diani 1999). För det tredje fyller en kollektiv identitet en oerhört viktig funktion i tider av motstånd, då den leder till kontinuitet över tid så att gruppen, och erfarenheterna av kollektivt handlande, lever kvar även under mindre synliga eller gynnsamma tider (Della Porta och Diani 1999).

⁷ Castells massiva teoribildning om nätverkssamhället är alltför omfattande för att det ska vara möjligt att ge någon fullständig introduktion här, men kortfattat argumenterar han för att vi idag ser en ny samhällsform som han kallar för ”nätverkssamhället”. Det utmärks av globalisering av ekonomiska aktiviteter, nätverk som organisationsform, flexibilitet och instabilitet och en allt större individualisering av arbetskraften (Castells 1997:15)

3.3 Stereotyper som maktmedel

Här fokuserar vi på vilka konsekvenser dominerande grupper motstånd och stereotypa framställningar av en grupp kan få för den senares självbild och kollektiva identitet. Vi kommer att inleda med en definition av begreppet stereotyp, för att sedan se till hur stereotypa bilder fungerar som maktmedel och hur de kan påverka en grups kollektiva identitet.

3.3.1 Definition av stereotyper

Stereotyper kan definieras som bilder eller framställningar av människor ”som reducerar dem till en handfull enkla, essentiella karakteristika, som representeras som om de vore givna av Naturen” (Hall 1997: 257). Det är svårt att ge ett entydigt svar på frågan om vad som är en stereotyp och vad som är dess karakteristiska drag. Utifrån de bilder som Holmberg (1998) och Eduards (2002) identifierar ser vi å ena sidan att det är vanligt förekommande att feminister ses som en enhetlig grupp, då kan alltså *feminist* vara en stereotyp. Å andra sidan kan till exempel manshatare förutom att vara ett drag som karakteriserar stereotypen feminist också vara en stereotyp i sig, mer eller mindre fristående från begreppet feminist.

3.3.2 Stereotyper och kollektiv identitet

En grups eller individs identitetskonstruktion är beroende av möjligheten att skapa vissa bilder av sig själva och förmågan att stå emot motrörelser och dominerande grupper försök att tvinga på dem sina bilder av gruppen (Della Porta och Diani 1999). Stereotypisering är därför ett kraftfullt verktyg, eftersom stereotyper är mycket svåra att ifrågasätta och motbevisa. Inte minst beror detta på att de karakteristika en stereotyp tillskrivs per definition blir sanna, då en stereotyp uppstår först när bilden tas för given (Hall 1997).

Det blir ytterst en maktfråga, där förmågan att tvinga på andra grupper negativa och stigmatiserande definitioner av deras identitet är en av de mest grundläggande mekanismerna för maktutövning och dominans (Elias 1965; 1999; Della Porta och Diani 1999). Det finns ett antal teorier kring hur stereotypa bilder påverkar en grups kollektiva identitet och hur gruppen i sin tur kan hantera dem. Vi har framförallt identifierat fyra olika teoretiska ingångar som är relevanta för vårt syfte med denna uppsats.

Till att börja med kan stereotyper försvåra för en grupp att överhuvudtaget utveckla en kollektiv identitet och leda till att medlemmar av gruppen själva tar över de stereotypa bilderna. Elias (1965; 1999) banbrytande undersökning om *etablerade* och *outsiders*, om boende i Winston Parva, pekar på detta. Elias argumenterar för att en allvarlig

konsekvens av stigmatisering är att outsidergruppen tar över den etablerade gruppens syn på deras lägre människovärde. Denna negativa själv- och gruppbild blir förlamande. Elias (1965; 1999) menar att en anledning till den etablerade gruppens maktöverskott är en högre grad av sammanhållning, som kan vara en förutsättning för att tvinga på andra stereotypa bilder som de i sin tur inlemmar i sin självbild. På så vis upprätthålls outsidergruppens dåliga sammanhållning och de etablerades maktövertag. I linje med detta men inte lika deterministiskt menar Della Porta och Diani (1999) att stigmatiserande bilder kan påverka möjligheten för grupper eller individer att skapa och upprätthålla stödnätverk. Detta eftersom en negativ bild av organisationen eller gruppen kan få dess medlemmar att undervärdera förmågan till självorganisation och det stöd som faktiskt finns bland dem.

Hill Collins (2004), och i viss mån Castells (1997), representerar en annan ingång till stereotypers påverkan. Hill Collins teori går ut på att outsiders, eller stigmatiserade grupper, uppvärderar stereotypa drag. Det påminner om Castells motståndsidetitet, där den utsatta gruppen vänder på de förtryckandes termer. Stigmatiserade gruppers självdefinition och omvärderande av de egenskaper och drag som förlöjligas och görs till stereotyper utmanar och ifrågasätter enligt Hill Collins några av de grundläggande mekanismerna för kontroll och dominans (2004). Liksom Elias ser de alltså stigmatisering som ett kraftfullt verktyg för maktutövning och motstånd, men Hill Collins perspektiv visar i likhet med Castells på hur den utsatta gruppen kan utveckla strategier för att stå emot bilderna. I och med att den underordnade gruppen kan utmana stereotyperna kan de på så vis också skapa och stärka sammanhållningen i den egna gruppen. Vi menar att *queer* kan vara ett exempel på detta. Begreppet användes tidigare som en nedsättande stereotypifiering av icke-heterosexuella. Det förvandlades av aktivistgruppen Queer Nation till en beteckning på en radikal homokamp som gick ut på att uppvärdera och ta tillbaka den homosexuella identiteten med ett militant förhållningssätt till heterosexuella och heteronormativiteten (Tiina Rosenberg 2002).⁸

Hill Collins (2004) uppmärksammar även att de karaktärsdrag som förlöjligas och stereotypiseras är de som hotar status quo och den dominerande gruppen.⁹ Därmed kan man säga att Hill Collins perspektiv liknar Eduards då det pekar på den politiska betydelsen

⁸ På senare tid och i en svensk kontext har ordet även kommit att beteckna en postmodernt förankrad teori om hur heteronormativitet fungerar och upprätthålls (Rosenberg 2002).

⁹ Till exempel används nedvärderandet av starka, svarta mödrar som ett sätt att kontrollera ett beteende som hotar bilden av det vita patriarkatet där mannen är familjens överhuvud. Förlöjligandet av starka, svarta kvinnor används för att försvara bilden av femininitet som vita män använder för att upprätthålla den rådande ordningen (Hill Collins 2004).

av stereotyper. Det ger oss en ingång till att analysera varför särskilt vissa drag stereotypiseras framför andra, varför de stereotypa bilderna av kvinnojourkvinnor kretsar kring och förvränger vissa delar av verksamheten, organiseringen och ideologin.

Där Hill Collins fokuserar på uppvärderandet av stereotypa drag har Miller med flera identifierat en nästan helt annan strategi. De argumenterar för att människor kommer att försöka motbevisa eller falsifiera andras bilder av dem, om de upplevs som att de inte stämmer överens med den egna uppfattningen (Miller m.fl. 2000). Detta skulle kunna vara en av de strategier som aktiva i kvinnojourer använder sig av, särskilt om bilderna av dem upplevs som missvisande eller orättvisa.

Den fjärde teoretiska ingången fokuserar på insikten att även om en grupps kollektiva identitet påverkas av externa möjligheter och begränsningar är den inte *bestämd* av dem. Whittier (2002) menar att en grupps konstruktion av kollektiv identitet i mångt och mycket går ut på att omvandla hegemoniska framställningar och stereotyper av gruppen, och att dessa därför hela tiden diskuteras och omdefinieras av de aktiva. Med detta perspektiv behöver andras stereotypa bilder inte nödvändigtvis ha en negativ påverkan på den kollektiva självbilden. Diskussioner om dessa bilder kan istället både betraktas som en strategi för att förhålla sig till dem och som en nödvändig del av kollektiv identitetskonstruktion.

4. Metod

Här kommer vi att föra en diskussion kring vilken metod vi har valt att använda oss av för att samla in och analysera vår empiri. Vi har valt att genomföra kvalitativa samtalsintervjuer för att besvara våra frågeställningar. Detta föll sig naturligt eftersom vårt huvudsakliga fokus ligger på de intervjuades upplevelser och deras egna tolkningar och erfarenheter. Vårt syfte är att se vilka konsekvenser andras stereotypa bilder får för aktiva i kvinnojourers konstruktion av kollektiv identitet. I och med det är det frågan om hur de *upplever* att andras bilder ser ut som är relevant. Därmed sällar vi oss till bland andra Peter Essaison med flera, som menar att samtalsintervjun är lämplig då man vill veta hur människor själva uppfattar sin värld. Att utgå från intervjupersonernas vardagserfarenheter menar de i mångt och mycket är samtalsintervjuns ”signum” (Essaison m.fl. 2004:281). Steinar Kvale definierar samtalsintervjun som ”en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening” (1997:13), och detta är också vår målsättning. Vi kommer nedan att gå in på hur vi har genomfört våra intervjuer och vilka

metodologiska antaganden som har legat till grund för våra val, men först ska vi se till vår egen positionering som feminister.

4.1 Positionering som feminister

Ett av den feministiska forskningens viktigaste bidrag har enligt Sandra Harding (1987) varit att uppmärksamma att vem forskaren är påverkar vilka frågor han eller hon ställer sig, vilka problem man formulerar och vad man vill ha svar på. Det handlar bland annat om att placera forskaren på samma kritiska plan som den/det som man studerar, genom att reflektera över sin egen bakgrund och sina egna erfarenheter och åsikter. Forskarens klass-, ras-, kultur- och könsbaserade antaganden, åsikter och beteenden måste placeras ”inom ramen för den bild som han/hon försöker teckna” (Harding 1987: 9). En av anledningarna till att detta är viktigt är enligt Harding att ens bakgrund, erfarenheter och dylikt är en väsentlig del av forskningsprocessen och de tolkningsramar man arbetar inom. Därför måste de redovisas öppet för att kunna diskuteras och kritiserats.

Ett modernt, svenskt exempel på just detta är Fanny Ambjörnssons *I en klass för sig* (2004). Vår bakgrund, våra erfarenheter och politiska motivation liknar i mångt och mycket Ambjörnssons. I sitt inledande teoretiska och metodologiska resonemang skriver hon:

Den kunskap som produceras i denna studie ser ut som den gör för att det är just jag, med min specifika bakgrund, erfarenheter och politiska motivation som skrivit den. Det är således min feministiska övertygelse, likaväl som min position som ung, vit, bisexuell medelklasskvinna, som får mig att välja vissa tolkningsmodeller framför andra. (Ambjörnsson 2004: 44)

Både Harding och Ambjörnsson menar att ens bakgrund och perspektiv är en väsentlig del av forskningsprocessen i allmänhet. Detta blir enligt oss ännu tydligare när man använder sig av kvalitativa samtalsintervjuer. Kvale menar att en samtalsintervju både försöker täcka den faktiska nivån, alltså det som uttalas direkt, och meningen bakom det som sägs, det underförstådda budskapet som kan läsas mellan raderna. För att kunna göra det menar Kvale att en god förkunskap om ämnet är nödvändig (1997). Vi menar att vår feministiska förförståelse är en väsentlig del av en sådan förkunskap. Han menar också att forskaren för att åstadkomma en bra intervju måste skapa en miljö där intervjupersonen känner sig trygg nog för att fritt tala om sina upplevelser, erfarenheter och känslor (Kvale 1997). Även av den anledningen var det därför väsentligt att vara tydliga och öppna med vår egen feministiska

övertygelse inför de som intervjuades. I det intervjubrev som vi skickade ut och i samtal med potentiella intervjupersoner poängterade vi att vi båda var feminister med en bakgrund inom genusvetenskapen. Vi ska under 4.3 Datakvalité se närmare till hur vi upplevde att vår feministiska positionering påverkade intervjusituationerna, men först ska vi presentera hur vi genomfört intervjuerna.

4.2 Genomförande

4.2.1 Urval

Vi har utfört fem intervjuer med kvinnor som är aktiva i kvinnojourer, huvudsakligen jourer i Stockholmsområdet varav fyra är medlemmar i ROKS och en SKR-jour. Utöver denna skillnad varierade intervjupersonerna också i ålder, sysselsättning, hur länge de varit aktiva samt i fråga om hur mycket tid de ägnade åt jourarbetet. Det gemensamma för de intervjuade är således medlemskapet i kvinnojourrörelsen, en social rörelse vars karakteristiska drag och specifika bakgrund vi redogjort för ovan. Det är i denna egenskap de ingår i vårt urval och därmed ligger vårt fokus inte på deras individuella skillnader eller skillnader baserat på de olika riksorganisationer i vilka deras jourer ingår.

Både Kvale (1997) och Essaison med flera (2004) menar att tumregeln när det gäller urvalets storlek vid samtalsintervjuer bör vara minst 5 och max 25. Vi har valt att lägga oss vid den nedre gränsen på grund av praktiska skäl. För vår uppsats var fem personer gränsen för vad vi tyckte att vi hade möjlighet att ta till oss och analysera. Det gav också ett fullt tillräckligt material för vårt syfte.

Vi har framförallt använt oss av bekvämlighetsurval. Några som intervjuades var ytligt bekanta till oss, andra fick vi kontakt med genom att skicka ut förfrågningar till kvinnojourer i Stockholmsområdet. När vi kontaktade potentiella intervjupersoner eller jourer bifogade vi ett intervjubrev (bilaga 1) där vi presenterade oss själva och kort förklarade syftet med uppsatsen. Samtliga intervjuade garanterades konfidentialitet och att de när som helst under och efter intervjun kunde avböja att svara på frågor eller delta. För att inte avpersonifiera de som deltagit med sin tid och sitt engagemang har vi valt att använda fingerade namn när vi citerar de intervjuade. De namn vi presenterar citaten med har alltså ingenting med de intervjuades riktiga namn att göra.

När det gäller att göra intervjuer så argumenterar Essaison för att man ska undvika att intervjua sina vänner, eftersom det dels kan göra det svårt att upprätthålla en

vetenskaplig distans och dels för att det kan göra att man tar för mycket förgivet (2004). Det kan också, om ämnet är känsligt, vara lättare för intervjupersonerna att öppna sig för någon som man inte ska träffa igen efter intervjun. Från vår sida upplevde vi emellertid inte någon skillnad mellan intervjuerna med personer som någon av oss varit bekanta med och de som vi träffade för första gången vid intervjun. Kanske berodde detta på att vi vid tiden för intervjuerna inte umgicks med någon av de intervjuade privat. Denna upplevelse förstärktes ytterligare av att vi genomförde de flesta intervjuer tillsammans och att ingen av informanterna var bekant med oss båda. Att ha haft en viss kontakt innan kan även öka känslan av tillit eller trygghet under intervjun, liksom även informanternas kännedom om vår feministiska positionering kan göra.

4.2.2 Intervjuernas genomförande

Vi genomförde halvstrukturerade intervjuer med en intervjuguide som var ordnad tematiskt (bilaga 2), efter till exempel vilken bild intervjupersonerna upplevde att myndigheter hade av dem, vilka bilder de sett i media, och vilka bilder och reaktioner de mött hos sina vänner. Även om intervjuguiden följde en viss kronologisk ordning lät vi i intervjusituationerna intervjupersonernas svar avgöra i vilken ordning frågorna ställdes. Vår huvudfokus var att vara lyhörda, ställa följdfrågor och få fram en så givande och avslappnad dynamik som möjligt i intervjuerna, varför vi hade ett flexibelt förhållningssätt till intervjuguiden. Essaison med flera (2004) identifierar fyra sorters frågor: tematiska (inledande) frågor, uppföljningsfrågor, direkta frågor samt tolkande frågor. Vi använde oss av alla fyra i våra intervjuer. Vi inledde med tematiska, öppna frågor med vissa uppföljningsfrågor som knöt an till de förstnämnda. Direkta frågor handlar om sådant som man vill att intervjun ska handla om, men som inte kommit upp. Dessa bör användas i slutet när intervjupersonen redan har gett sina egna, spontana svar (Essaison med flera 2004). Eftersom intervjupersonerna ofta förutsatte en hög förförståelse från vår sida¹⁰ hade vi efter den första intervjun förberett relativt många uppföljningsfrågor och direkta frågor för att fånga in deras tolkningar. Mot slutet av intervjuernas olika teman ställde vi även mer tolkande frågor, för att se om vår tolkning överensstämde med intervjupersonernas. Gemensamt för alla typerna av frågor är att de ska vara korta, lättförståeliga och fria från svårförståeliga akademiska begrepp (Kvale

¹⁰ Det yttrade sig framförallt i svar av karaktären ”de vanliga bilderna”, ”samma bilder som man har av feminister i allmänhet” m.m.

1997). Vi avslutade med en kort sammanfattning av intervjun som intervjupersonerna fick möjlighet att ta ställning till, och naturligtvis genom att fråga om det var något mer som de ville ta upp.

Intervjuerna genomfördes på en plats som intervjupersonerna själva fick välja och tog mellan 30 och 45 minuter. Intervjuerna spelades in, med intervjupersonernas tillåtelse, och transkriberades sedan i sin helhet. Vissa återkommande fyllnadsord som *liksom*, *alltså*, *så där* och liknande togs bort vid transkriberingen, förutom vid de fall då vi upplevde att de var betydelsebärande. Vid alla intervjuer utom en var vi båda närvarande, vilket vi upplevde som en stor fördel, särskilt vad gäller att täcka in och följa upp alla teman. Dessutom fick intervjuerna på så sätt karaktären av samtal mer än utfrågningar och vi lärde oss samtidigt av varandras respektive tekniker. Vi förbättrade därmed vår egen och varandras teknik vartefter intervjuarbetet fortskred.

4.3 Datakvalité

När det gäller datakvalitén kan det först vara motiverat att föra ett mer ingående resonemang kring vår feministiska positionering. Vår tydliga positionering inför intervjupersonerna kan kräva en kortare reflektion om hur vi upplevde att detta påverkade intervjuerna och det resultat som vi fick. För oss motiverades den delvis av praktiska skäl, eftersom vi ansåg det nödvändigt för att få tillgång till intervjupersoner. Positionering inför intervjupersonerna bidrog också till att skapa en atmosfär där intervjupersonerna kände sig trygga och det ökade sannolikt deras tillit till oss. Detta blev särskilt viktigt om de i andra sammanhang hade mött ett motstånd och haft negativa upplevelser på grund av andras reaktioner på deras feministiska övertygelse och engagemang i kvinnojourerna.

Däremot märkte vi att vårt uttalade feministiska engagemang ledde till att intervjupersonen ibland utgick ifrån att vi hade en sådan förförståelse att vi skulle förstå vad de menade utan att de behövde utveckla sitt svar. Vi upplevde att detta i hög grad ökade det ”underförstådda budskapet” i intervjun, vilket vi delvis löste genom att förbereda och ställa mer specifika följdfrågor utifrån den teori och tidigare forskning som vi tagit del av. Utifrån vår tanke ovan om att ställa så öppna frågor som möjligt för att kunna fånga in deras tolkningar och i möjligaste mån undvika direkta frågor som skulle kunna bli ledande, utvecklades arbetet till något av en balansgång. När det gäller kvalitativa intervjustudier menar Kvale (1997) att de största problemen rör just ledande frågor som oavsiktligt kan inverka på svaren. Vi löste detta genom att först ställa öppna frågor, och sedan ställa

förberedda mer direkta uppföljningsfrågor efter att de intervjuade hade avgett sitt eget, spontana svar. Vi har medvetet försökt att ställa så öppna frågor som möjligt i intervjuerna för att intervjupersonernas egna tolkningar ska komma fram utan påverkan från oss. I linje med Kvaless (1997) rekommendation har de direkta frågor och följdfrågor som vi trots det ställt framförallt kommit i slutet av intervjuerna, när de intervjuade redan har formulerat sin egen tolkning av sina erfarenheter.

4.4 Analysmetod

Vi har valt vad Kvale (1997) kallar *meningskoncentration* som analysmetod. Metoden består av fem steg. De tre första stegen fokuserar på vad intervjupersonerna själva säger, och går ut på att man först läser igenom intervjuerna för att få en känsla för helheten, för att sedan identifiera naturliga meningsenheter i intervjuerna, som intervjupersonerna själva uttrycker dem. Dessa formuleras sedan om till centrala teman som sammanfattar det som sägs i meningsenheterna. Först i det fjärde steget appliceras undersökningens syfte på materialet, genom att ställa frågor till dessa teman av typen ”Vad säger det här oss om...?” (Kvale 1997). I det femte steget, våra slutsatser, satte vi in de centrala temana i vår teoretiska ram för att besvara vårt syfte; vilken betydelse andras bilder har för de aktiva i kvinnojourers kollektiva identitet, baserat på frågeställningarna om vilka bilder som aktiva i kvinnojourer upplever att andra har av dem och hur dessa har påverkat dem.

4.5 Tolkning

Kvale (1997) identifierar flera viktiga frågor när det gäller att göra och bedöma tolkningar av kvalitativa intervjuer, varav två har haft särskild stor betydelse för oss. Den första rör frågan om det finns en, objektivt riktig tolkning eller om det finns en mångfald av legitima tolkningar. Vi ansluter oss till det sistnämnda perspektivet, som i viss mån utgår från en postmodern förståelse. Då blir det viktiga inte att hitta en enda objektiv och därmed sann tolkning, utan istället att tydligt redogöra för de belägg, antaganden och argument som ligger bakom den egna tolkningen. Detta för att möjliggöra för andra att pröva den. Den andra frågan handlar om på vilken nivå tolkningen ska göras. Ska den göras på en manifest nivå, det som verkligen sägs, eller ska den även beröra de latent inbörderna, som intervjupersonerna kanske inte själva är explicit medvetna om? För oss var det viktigt att hålla oss så nära intervjupersonernas faktiska svar som möjligt. Det var delvis av respekt för

intervjupersonernas självkänedom och självförståelse, och delvis för att förankra våra tolkningar i materialet. Det sistnämnda blir särskilt viktigt när de teoretiska begrepp man använder är på en hög abstraktionsnivå, i vårt fall till exempel 'identitet'.

Svaret på dessa frågor påverkade också vårt val av tolkningssammanhang. Kvale (1997) formulerar tre olika tolkningssammanhang som i sin tur svarar mot olika valideringskontexter. De två som ligger närmast vårt tolkningsarbete är *självförståelse* och *teoretisk förståelse*. Det förstnämnda fokuserar på att formulera det som intervjupersonerna själva uppfattar som meningen med det de säger. Valideringskontexten här är intervjupersonerna själva, där forskaren försöker hålla sina tolkningar inom ramen för intervjupersonernas förståelsesammanhang. Det sistnämnda går ut på att en teoretisk ram tillämpas vid tolkningen av materialet. Valideringskontexten blir då forskarsamhället snarare än intervjupersonerna, och validiteten bygger på om teorin är giltig för området och om den specifika tolkningen är i linje med teorin (Kvale 1997). En teoretisk förståelse är förmodligen den som bäst beskriver vårt tolkningsarbete, även om vi har anammat en viss försiktighet vad gäller tolkningar som går utöver intervjupersonernas självförståelse. I nästa avsnitt ska vi gå in på vad de intervjuade faktiskt sa och våra tolkningar av detta.

5. Resultat och analys

Här kommer vi att presentera de centrala teman vi fann i materialet, varvade med belysande citat. I slutet av varje tema visar vi hur empirin kan relateras till den tidigare forskningen och de teorier vi har valt att använda oss av. Den teoretiska bearbetningen utökas och fördjupas i vår sammanfattande diskussion. Där återkommer vi också till de frågeställningar vi formulerade inledningsvis: vilka bilder ser de aktiva i kvinnojourer att andra har av dem och hur påverkar dessa bilder de aktivas självbild?

Vi har identifierat fyra centrala teman. Det första temat rör vilka vi och dem är, det vill säga vilka man ser som tillhörande den egna gruppen och vilka man ser som de andra. Det nästa temat fokuserar på vilka stereotyper som man har sett att dessa andra har och var man har mött dem. Det sistnämnda fördjupas sedan i det tredje temat, som rör erfarenheterna av medias bilder och, framförallt, hur man upplevde situationen efter tv-dokumentären om kvinnojourerna. Det sista temat rör hur de aktiva tolkar motståndet och vilka strategier de utvecklar för att hantera och bemöta andras stereotypa bilder.

5.1 Vi och dem

Det fanns ett tydligt gemensamt *vi* hos de intervjuade. Detta baserades inte alltid i första hand på medlemskapet i joutren. Den egna gruppen definierades istället som 'feministisk'. Det fanns en gemensam feministisk grundsyn, en sorts minsta gemensamma nämnare som upplevdes som allmän i kvinnojourrörelsen. Man delade både en syn på dagens samhälle som ojämnt och en vilja att arbeta för mäns och kvinnors lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, även om de intervjuade påtalade att det finns många olika definitioner av vad feminism är och många olika feministiska perspektiv. En av de intervjuade beskrev denna gemensamma grundsyn och sin egen feministiska övertygelse som en sorts uppslagsboks-feminism:

Berit: Vi är ju feminister, det kan jag säga rakt av, om man tittar på uppslagsbokens mening med feminism, att vi vill ha jämställdhet för att kvinnor och män ska vara på samma plan. Den feminismen står vi för, men inte något annat uttryck.

Syftet med ROKS är "att motverka mäns våld mot kvinnor [...] och mäns överordning på en mera generell nivå" (Holmberg 1998:17), vilket också är den premiss på vilket de intervjuade verkar bygga sitt engagemang. Deras resonemang kring feminism är alltså i linje med ROKS uttalade feministiska politik.

Trots att man definierade sig som tillhörande en feministisk grupp, så fanns det också skillnader hos de intervjuade när det gällde synen på den egna gruppen. Det fanns parallellt existerande gruppdefinitioner, där den som alla delade var gemenskapen med en feministisk grupp. Däremot fanns det olika definitioner när det gällde vilket *vi* som var viktigast utöver detta, när det kom till vilken 'gruppen' egentligen var. Det kunde handla om den egna joutren, vilket visade sig bland annat genom att man hänvisade till hur man arbetade i just den till skillnad från i andra joutren. Ett annat perspektiv såg till kvinnojourrörelsen i stort och ytterligare någon definierade gruppen de tillhörde som kvinnojourrörelsen i en vid bemärkelse, som då också innefattade till exempel det politiska partiet Feministiskt Initiativ. För vissa verkade det också viktigt att visa samhörighet med de hjälpsökande kvinnorna och identifiera sig med dem.

När det gäller vilka *dom* var verkade gränsen ofta dras mellan de som definierades som feminister och de som inte var det:

Fråga: Hur tycker du att andra ser på problemet mäns våld mot kvinnor?

Mia: Om vi definierar andra som dom som inte vill kalla sig feminister så erkänner man ju inte en könsmaktordning då. (...) Det beror väl på vilken förklaringsmodell man... Jag tror ju inte att så många vill kalla sig feminister.

'De andra' blev framförallt icke-feministiska bekanta, som arbets- eller skolkamrater. Här återfanns också vänner, familjemedlemmar och andra personer i umgängeskretsen. Samtliga intervjuade hänvisade dessutom till media, inte minst till dokumentären om kvinnojourerna. Det verkade dock inte helt lätt att ringa in vilka de andra är för de intervjuade, men samtliga var medvetna om att alla ju inte är feminister, och att definitivt inte alla är medlemmar i kvinnojourer.

Att konstruera en vi-grupp och känna gemenskap med den gruppen är enligt Della Porta och Diani (1999) en nödvändig förutsättning för kollektiv handling. I och med att detta är en social rörelse så består vi-gruppen här av något som kan liknas vid ett *informellt nätverk för interaktion*. 'Feminister' kan inte definieras som något annat än en mycket stor, löst sammanhållen grupp. Samtidigt tycks den gemensamma politiska grundsynen vara väsentlig för de intervjuades självbilder och kollektiva identitetskonstruktion. Sannolikt har denna identitet stor betydelse för de resurser som finns tillgängliga för organisationen. I och med att nätverket är så stort, att alla som kallar sig feminister på något sätt kan ingå, blir rörelsens handlingsmöjligheter relativt stora. I detta sammanhang är det också intressant att se till vilka som betraktas som externa aktörer, vilka som utgör dom-gruppen. En dom-grupp är lika central för konstruktionen av en kollektiv identitet som en vi-grupp, särskilt med det konfliktperspektiv som finns i en social rörelse.

Frågan om hur man definierar vi-gruppen är nära sammanhängande med frågan om vilka 'de andra' är och vilka bilder man upplever att dessa andra har av vi-gruppen. Meads teori om *rollövertagande*, där man tänker sig att andra har en särskild uppfattning om den egna gruppen och också föreställer sig hur den ser ut, är särskilt intressant här (Mortensen 2003). Med hans resonemang behöver de andra inte nödvändigtvis vara faktiska personer eller institutioner. Istället gör man en generaliserad bild av dom andra, man tänker sig hur en *generaliserad andre* uppfattar en själv och den egna gruppen. Intressant att notera är också att ingen av de intervjuade explicit pekade ut män som grupp som 'de andra'. Vad detta beror på kan vi bara spekulera i, kanske ses den politiska övertygelsen som mera väsentlig än könet i sig. Vad det däremot definitivt har att göra med är frågan om inställningen till män och bilden

av feminister och kvinnojoursaktiva som manshatare. Detta är något vi ska se till i nästa tema, som handlar om vilka stereotypa bilder de aktiva har mött och var man har mött dem.

5.2 Stereotyper

Bilden av hur andra ser på aktiva i kvinnojourer baseras på 'fördomar' som de intervjuade upplever att andra har. Dessa bilder har de mött i sin vardag: på arbetsplatser, i umgängeskretsen och i olika media. Däremot har de inte i någon större utsträckning mött dem i arbetet med kvinnojourerna och i kontakten med myndigheter. Ingen av de intervjuade upplevde de bilder man mött hos myndighetsrepresentanter som ett stort problem. Samarbetet med myndigheter verkade på det hela taget fungera bra, någon tyckte till och med att det fungerade mycket bra. Några av de intervjuade hade mött fördomar och oförståelse i kontakten med olika myndigheter, men betonade att de även mött personer med stor kunskap om och respekt för kvinnojourernas arbete. Dessutom underströk en av de intervjuade att det även hos aktiva i kvinnojourer fanns föreställningar och fördomar, om till exempel myndighetsrepresentanter, som inte alltid stämde överens med verkligheten.

De intervjuade har, förutom negativa stereotyper, även mött en väldigt idealiserad bild av dem själva, deras engagemang och deras arbete i kvinnojouren: "Gud vad duktig du är!". Dessa reaktioner kom framförallt från icke-feminister. Bilderna av enskilda kvinnojoursaktiva som extraordinärt godhjärtade innehöll föreställningar om att det måste vara ett tungt och svårt arbete att klara av, att det var altruistiskt och fint att man gjorde det utan att få betalt. Det liknades ibland vid välgörenhetsarbete: "som att dela ut kaffe till hemlösa". En av de intervjuade kopplade ihop detta sätt att se på kvinnojoursaktiva med en bristande kunskap om våldets orsaker och okunskap om att kvinnojoursengagemanget också var politiskt:

Mia: Man har inte den synen på våldet som det strukturella förtrycket som jag pratade om, utan det är vissa våldsamma män och vissa kvinnor som drabbas. Och många ser det därför inte som en politisk handling för mig att vara med i kvinnojour, utan det är för att jag har ett gott hjärta, jag vill ta hand om människor som är utsatta.

När det gäller de negativa bilderna menade någon att den mediala bilden är dominerande, det vill säga att det är den som färgar människors uppfattningar och därmed de bilder som man upplever att vänner och bekanta har. Här gör man återigen skillnad mellan feminister och

icke-feminister. De förstnämnda upplevs ha större kunskap om och förståelse för vad kvinnojourer är. Samtliga intervjuade hade upplevt liknande fördomar och ifrågasättande kommentarer, även om det fanns vissa skillnader. I beskrivningarna av hur de intervjuade upplever att andras bilder av de kvinnojoursaktiva ser ut så återkommer flera gemensamma drag:

Susanne: Rödhårig, radikalfeminist, som är manshatare... och så ska hon väl vara lesbisk också. [...] De personliga kommentarer jag fått är till exempel 'Du är så rabiat', 'du ser bara mäns våld överallt', 'du tolkar allt negativt', 'du säger att det är alla män – men jag slår inte.'

Mia: Det inte är okej att bry sig om sitt utseende och att alla måste vara lesbiska.

Charlotte: Jag tror att dom som kommer in till oss utifrån ser det som att det är liksom vänster och klädstilen är lite såhär secondhand och kanske inte så många som sminkar sig och inte rakar benen ungefär. Men vi är ju intresserade av att vara så många olika som möjligt, eller så många som möjligt.

Amanda: [Bilden] av själva kvinnorna i kvinnojouren: galna, rabiate, världsfrånvända personer som tycker att kvinnor ska ha mer makt i samhället än män. Ja, att dom har gått för långt helt enkelt, dom är ute och cyklar på nåt sätt.

De mest framträdande dragen i de bilder som de intervjuade upplever att andra har av dem är alltså att man inte ska bry sig om sitt utseende, att man är rabiat och extrem, att man är radikalfeminist¹¹, lesbisk och att man är 'manshatare'. Det råder inget tvivel om att det finns föreställningar om kvinnojoursaktiva som är mycket negativa. Bilderna ses dock inte som något som handlar endast om kvinnojourskvinnor. Alla de intervjuade ser det istället som att fördomarna oftare handlar om feminister generellt. Som vi redogjort för ovan såg sig de intervjuade som tillhörande gruppen feminister, i och med sin politiska övertygelse, och de upplevde att människor i allmänhet inte heller skiljde mellan olika delar av kvinnorörelsen. En exemplifierade det med att hon mött människor som blandade ihop kvinnojoursrörelsen

¹¹ Liksom en av de intervjuade förde fram handlar det om användandet av 'radikalfeminist' som ett skällsord. Radikalfeminism är dock en beteckning på en feministisk inriktning som dominerade på 1970-talet och som betonar förtrycket i den privata sfären; sexualiserat våld och mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Fokus ligger på kvinnors vardagserfarenheter och på att föra upp dessa på ett politiskt plan, och separatismen är en viktig arbetsmetod (Gemzöe 2002).

och Feministiskt Initiativ. Medan deras egna definition av feministers gemensamma utgångspunkter upplevdes som positiv eller i alla fall relativt oproblematiskså uppfattades andras sätt att bunta ihop feminister som ett problem. Detta handlade i viss mån om att de intervjuade fick utstå kritik för eller förklara saker som de själva eller den egna organisationen inte stod för. De upplevde att bilderna av kvinnojourkvinnor och av feminister kunde ha så stark laddning att själva ordet 'feminist' provocerade:

Mia: Det [fördomarna mot kvinnojoursaktiva] är väl lite extremen av fördomar om feminister generellt. Det är väl den som finns också mot kvinnor i kvinnorörelsen

Susanne: Kanske visar [ordet feminist] att man vill driva kvinnofrågor (...) och det är ett hot, för då måste någon dela med sig av makten och resurserna, för dom är ju inte oändliga. Och då måste man ta från den ena till den andra.

Berit: Ja, det [feminister] är någonting fruktansvärt. Det är såna där som vill uttradera män från kartan och allt.

Det sistnämnda citatet visar även på fördomen om feminister som manshatare. Det är framför andra den fördom som alla intervjuade hänvisar till, den som de tycker är vanligast. Manshatet är också den fördom som de intervjuade tydligast verkar känna att de måste ta ställning till och bemöta. Dessutom uppmärksammade en av de intervjuade ett eventuellt samband mellan fördomarna om manshat och lesbiskhet, när hon svarade på frågan om vad 'manshat' betyder.

Susanne: Dom ser det som att man vill leva i ett samhälle utan män, att man föredrar att ha sex med kvinnor kanske, och att det kanske är det som är hotet: 'Hur ska vi då kunna fortplanta oss?', 'Jag behövs inte'. Rädslan för att inte behövas.

Charlotte: Man utgår inte från individer, utan man får etiketten 'feminist' och då så tror folk att man hatar män.

Mia: [En vanlig fördom är att] feminister är en intolerant grupp i sig och att det finns ett manshat med i bilden, vilket det inte gör för mig.

Fråga: Är manshat den vanligaste fördomen mot feminister?

Berit: O ja, absolut. Och *hårt* manshatande, det är inte det att man inte tycker om

män, utan det är verkligen hat. Men nu är det så här: Vi är inga manshatare, vi har ingenting emot män, vi har män som stödmedlemmar till och med, och vi har inga problem på den fronten.

Hill Collins (2004) teori om att det är de drag som hotar status quo som förlöjligas är en intressant ingång till tolkningen av bilden av kvinnojoursaktiva som 'manshatare'. Att fördomarna kretsar kring separatismen, kvinnojourernas uttalat feministiska separatism, menar vi kan tolkas som att den utgör ett hot mot den rådande ordningen. Att detta är en stereotyp som beror på rörelsens potential att förändra samhällets normer och strukturer är en upplevelse som finns hos de intervjuade själva, som vi kommer att se nedan. Däremot finns det poänger med att fråga sig varför de så tydligt markerar att de inte ser sig själva som manshatare. Bland annat kan det tolkas i termer av att de inte har utvecklat vad Castells (1997) kallar en motståndsidentitet, åtminstone inte baserad på begreppet *manshatare*¹².

De aktiva har både upplevt stereotypa bilder av sig själva som manshatande och extrema och bilder av dem som altruistiska, godhjärtade änglar. Som några av dem betonar verkar det vara det *politiska* arbetet som möts av motstånd och som stereotypiseras. I linje med Hill Collins (2004) teori kan också detta tolkas som att det politiska arbetet för förändring upplevs som hotande av många utanför rörelsen.

Vi såg även att de flesta av de intervjuade framförallt hade mött stereotypa bilder i media och hos icke-feministiska vänner och bekanta. Bilderna hos myndighetsrepresentanter, som Holmberg (1998) undersöker, är inte något som de intervjuade fokuserar på. Även om några nämner att de har mött stereotypa bilder i sina kontakter med myndigheter, verkar stereotyperna som man möter i sitt arbete i kvinnojouren inte upplevas som lika personligt jobbiga som de man möter i sin vardag. *Var* man möter stereotyper påverkar *vilka* bilder man ser och hur man upplever dem. I relation till en generaliserad andre och icke-feministiska bekanta fokuserade de intervjuade ofta på fördomar mot feminister i allmänhet. När man diskuterade mediedebatten och situationen efter SVT-dokumentären om kvinnojourerna kom dock en annan stereotyp fram, nämligen 'de radikala'. Vi har valt att presentera detta under nästa rubrik, som rör situationen efter dokumentären, delvis för att det ligger närmare materialet och det sätt som de intervjuade själva förde fram det på.

¹² Att jämföra med Castells (1999) resonemang kring *queer*.

5.3 Hetsjakt

Samtliga intervjuade tyckte att situationen för kvinnojourerna förvärrades i och med dokumentären som sändes i maj, och upplevde att reaktionerna mot kvinnojourerna förändrades i och med den och den efterföljande debatten. Ord som 'hetsjakt' och 'svartmålning' användes av många för att beskriva medieklimatet. De delade en känsla av att inte känna igen sig i de bilder de mött i media. En går så långt som att säga att debatten överhuvudtaget inte handlade om kvinnojourer.

Amanda: Efter det här med ROKS så tycker jag verkligen att det har förändrats.
[...] Just nu tycker jag att det är ganska mycket hetsjakt, faktiskt.

Susanne: Att den inte speglar en bild av kvinnojourer som jag... som är min bild.

Charlotte: En väldigt förvrängd bild kan jag säga. Jag vet inte, alltså jag tycker att det har blivit en väldigt överklig bild på något sätt.

Berit: Jag tycker inte att de överhuvudtaget har pratat om kvinnojourer. Dom har pratat om manshatare, och dom har pratat om radikala feminister. Kvinnojourerna har hamnat någonstans i bakvattnet.

Det fanns en frustration över debatten och den tolkades som en backlash, ett bakslag. Att man innan dokumentären och debatten hade kommit en bit på vägen, men att dokumentären skapade, spred och befäste fördomar. Som en av de intervjuade uttryckte det: "Det kändes som om den förstörde väldigt mycket." Hos de intervjuade personerna tycktes det finnas en känsla av ett hårdare medieklimat mot feminismen i allmänhet. Många av dem tog upp den mediala behandlingen av Feministiskt Initiativ, FI, och en hänvisade till en artikel som jämförde den orättvisa granskningen av FI med granskningen av Junilistan.¹³ Vi fick många beskrivningar av hur man upplevde att reaktioner från vänner och bekanta som inte var feminister förändrades i och med dokumentären, och den efterföljande mediedebatten upplevdes av många av de intervjuade som väldigt personlig och obehaglig eller jobbig:

¹³ Artikeln *Kränkande granskning av FI* argumenterar för att media särbehandlat Feministiskt Initiativ. Medan FI, som är ett medlemsparti, har fått utstå en intensiv kritik och anklagelser om att vara odemokratiska, har Junilistan, som formellt sett inte har en demokratisk partiorganisation, inte ifrågasatts på den punkten (Ulmanen med flera 2005).

Amanda: Då var det någon sån här stor bild på Irene [von Wachenfeldt, ROKS dåvarande ordförande], i Aftonbladet tror jag, eller i DN, ja i alla stora tidningar, med rubriker som 'Hon förstör feminismen' och 'ROKS är galna'. Och då bröt jag ihop: 'nej, det är kört, det här kommer aldrig att gå', som en reaktion på det hela. Då var det ganska jobbigt, när det blev personligt, man kände sig påhoppad personligt.

Mia: Jag blev misstänkliggjord automatiskt, för att jag är feminist och medlem i kvinnojourrörelsen. [...] Jag måste försvara mig hela tiden.

Charlotte: En familjemedlem ringde till mig efter dokumentären och frågade mig vad det var för djävla skit jag höll på med.

Ett uttryck och en bild som ständigt återkom när vi diskuterade andras bilder och framförallt de som framförts i media var "de radikala" eller "de extrema" (fortsättningsvis kallat 'de radikala'). 'De radikala' är ett begrepp som används både när man beskriver den egna gruppen, vad den är och vad den inte är, och när de intervjuade resonerar kring hur bilden av kvinnojourkvinnor ser ut:

Susanne: Eftersom media vill måla allting i svart och vitt, så väljer man också den mest extrema kvinnan och kvinnojouren, som är en verklig, en riktig manshatare.

Berit: Sen har vi dom här få radikala som kämpar för feminismen... någon sorts feminism.

Charlotte: Dom som hörs, oavsett om det handlar om feminism eller något parti och så vidare, kanske är extremister. Som Society for Cutting Up Men. Så tänker man 'jaha, det är såhär alla feminister tänker', medan vi är ju individer också.

Det fanns också en känsla av att vissa lyfter fram och använder de radikala som argument när de är negativt inställda och inte vill sätta sig in i frågan. En av de intervjuade nämnde till exempel att hon varit med om att personer avfärdat statistik och fakta kring mäns våld mot kvinnor genom att avfärda Gudrun Schyman (styrelseledamot i FI) som "galen".

Synen på vilka 'de radikala' är varierar bland de intervjuade. För en handlar det om en ospecificerad grupp som har "setts på årsmötena", medan andra hänvisar till individer som citerats i media. Det exemplifieras med Gudrun Schyman och Irene von Wachenfeldt

(f.d. ordförande i ROKS). En av de intervjuade berättar om kvinnor som hon har mött som själva identifierar sig som radikala och manshatare, men hon poängterar i likhet med andra intervjuade att det rör sig om en liten grupp. En annan definierar sig själv som radikal, eller tycks åtminstone inte se det som något negativt att hon ”radikaliserats.”

Relationen och inställningen till ’de radikala’ är för samtliga intervjuade mer eller mindre komplicerad och problematisk. Det finns en tveksamhet inför att skuldbelägga de kvinnor som kanske uppfyller ett eller flera av stereotypens kriterier:

Amanda: Det är en väldigt liten del som blir representativ för den stora massan av...

Fråga: Men du tror ändå att det är vissa som syns, att det är vissa som är radikala?

Amanda: Nej, jag vet ju i och för sig inte om bilden bygger på dom.

Vi har tolkat de intervjuades komplicerade relation till ’de radikala’ som en konsekvens av att de både har att förhålla sig till bilden av feminister, som de vill motbevisa, och till faktiska radikala kvinnor som de inte nödvändigtvis vill ta ställning emot. Det leder till att stereotypen om de radikala verkar vara mycket svårare att avfärda än stereotypen om manshatare. Till skillnad från hur de intervjuade ser på manshatet ses ’de radikala’ inte enbart som en fördom. Å ena sidan kan man föra fram de radikala som en minoritet i rörelsen, vilket riskerar att bli en bekräftelse på att den bild media för fram av de radikala stämmer. Att helt ta avstånd från de radikala kan å andra sidan leda till en försvagad sammanhållning i gruppen och i rörelsen. Det är en balansgång som ses som problematisk av många av de intervjuade.

Att kvinnojourernas medlemmar pekats ut som personer med en radikal agenda, som har gått för långt och är helt galna och som dessutom har alldeles för stora maktanspråk, ser vi som nära kopplat till synen på deras politiska engagemang. Som vi såg i förra avsnittet tycks det vara först när det politiska engagemanget kommer in i bilden som aktiva i kvinnojourer förlöjligas och stereotypiseras. Vi ser det som en reaktion på deras konfliktperspektiv, på tanken att det finns en intressekonflikt mellan män och kvinnor, och arbetet för att uppmärksamma detta. Det bryter mot tanken på könskomplementaritet som Eduards (2002) menar genomsyrar det svenska samhället och den svenska jämställdhetspolitiken. Genom att andra avfärdar konfliktperspektivet försvåras förutsättningarna för kollektiv handling (Della Porta och Diani 1999). Kvinnojourrörelsens syfte och verksamhet riskerar att ses som illegitimt i förhållande till den rådande ordningen,

vilket också det blir ett sätt att misstänkliggöra den kunskap som rörelsen och de aktiva besitter.

Härnäst ska vi se till vilka strategier de intervjuade använder för att bemöta och förhålla sig till stereotyperna.

5.4 Synen på motstånd och strategier för att hantera det

Bilderna som de intervjuade upplever att andra har av aktiva i kvinnojourer uppfattar de som tecken på motstånd. Det här motståndet har de utvecklat olika strategier för att hantera. Motståndet sågs inte alltid enbart som negativt. Istället tolkade många motståndet som ett tecken på att man är på rätt väg, att samhället håller på att förändras. En av de intervjuade jämför motståndet med förändringar på arbetsplatser, att förändringar alltid möter motstånd. Hon upplever att ”samhället är i rörelse” och att det skapar rädsla och oro. Att människor opponerar sig kan vara ett sätt för dem att slippa ta åt sig. För ytterligare en kan motståndet omvandlas till kraft och bli ett incitament för det fortsatta arbetet: ”Ilska är också en energi.” Det fanns en försiktig optimism bland de intervjuade:

Charlotte: Det känns som om det bromsar upp en utveckling och en förändring, men jag försöker ha tålamod för jag tror att det kan ändras. Jag fick ju upp ögonen för det. Jag har ju inte varit aktiv i hela livet, så någonting hände ju mig så varför inte någon annan också?

Susanne: När man möter motstånd då förstår man att man är på rätt väg, tänker jag.

Det finns både skillnader och likheter bland de intervjuade när det gäller hur de upplever att de har påverkats av motståndet. Detsamma kan sägas om de olika strategier de medvetet eller omedvetet väljer att använda för att hantera det. Genomgående ser vi att ingen av de intervjuade tycker att de på ett individuellt plan förändrat sin självbild, att deras egen bild av sig själva inte har påverkats av andras stereotyper och fördomar. Däremot kan mötet med motståndet och med icke-feminister, människor som inte står för samma saker, ha lett till att man känner sig mer säker på var man står. En av de intervjuade upplever att hon har radikaliserats i och med att hon har varit tvungen att ta ställning. Som vi nämnde ovan har stereotyperna och upplevelsen av motstånd ibland lett till jobbiga upplevelser på ett personligt plan. För vissa är en konsekvens av mediedebatten ett minskat förtroende för universitetens självständighet, i och med den mediala påverkan på granskningen av feministiska forskare

som Tiina Rosenberg och Eva Lundgren. Dessutom fanns en minskad tilltro till media i allmänhet:

Amanda: Jag var skeptisk innan, men det var nog mitt personliga uppvaknande hur media bara kan *hitta på* saker.

När det gäller att hantera frågor och reaktioner från människor i deras omgivning fanns det framförallt två förhållningssätt. I det första fallet försöker man ta diskussionerna och besvara frågor så ofta man kan, eftersom man, som en av de intervjuade uttryckte det, ”vill vara en del i upplysningen och informationsspridandet”. Trots det upplevdes frågor om feminism och om kvinnojobsarbete från icke-feminister ofta som negativa reaktioner snarare än att de ställdes av genuint intresse att veta mera. Många av de intervjuade som valde att ta debatter uttryckte en önskan om att kunna vara tyst, att slippa svara på frågor och ständigt diskutera mäns våld mot kvinnor och andra saker som rör engagemanget. Ibland hade man försökt att inte ta diskussioner men misslyckats.

Det andra förhållningssättet handlar om just detta, då utgångspunkten för den är att ta så få debatter som möjligt. Detta motiveras på olika sätt, utifrån antingen ett personligt perspektiv eller ett politiskt. Efter dokumentären och den efterföljande debatten valde en av de intervjuade att inte berätta om sitt engagemang på sin arbetsplats eftersom påhoppet under en tid kändes som för personliga och för jobbiga. En annan av de intervjuade menade att debatterna tog för mycket av hennes tid och energi. Hon hade slutat ta många av dem för att:

Jag kan inte hålla på och övertyga andra hela tiden. Jag tänker att det kanske är bättre att hjälpa tjejer som är utsatta [...] och att det är lite mäns ansvar också att ta den här debatten, att inte kvinnor ska behöva göra det hela tiden (Susanne)

Oavsett om man valde att ta eller inte ta debatterna delade många av de intervjuade en känsla som närmast kan beskrivas som en önskan att kunna stänga av och sätta på sitt engagemang beroende på tillfälle: ”Jag kan inte ens vara på middag utan att det kommer upp.” Ett uttryck som hela tiden återkommer är att man önskar att ”genusglasögonen”¹⁴ skulle kunna tas av ibland.

¹⁴ *Genusglasögon* eller *jämställdhetsglasögon* (begreppet finns i många olika varianter) kan ses som en beteckning på en ständig medvetenhet om ojämlikheten mellan könen, ofta på en vardaglig nivå. Så här skriver

Strategierna för att hantera specifika stereotypa drag varierade bland de intervjuade, var och en använde dessutom flera alternativa strategier. Som vi såg när det gällde vilka bilder man mött verkade de flesta av de intervjuade känna ett behov av att ta avstånd från bilden av sig själva och den egna gruppen som 'manshatare'. Relationen till 'de radikala' är något mer komplicerad, även om några av de intervjuade hanterar både stereotyperna om manshat och om 'de radikala' genom att föra fram bilden av 'den vanliga kvinnan', som ses som representativ för den stora majoriteten i jourrörelsen. Sådana strategier problematiseras dock av en annan av de intervjuade:

Berit: Dom som jobbar inom kvinnojourerna är alldeles vanliga kvinnor. Och dom är med för att dom vill hjälpa till, och sen har vi dom här få radikala som kämpar för feminismen... någon slags feminism. Dom allra flesta, 95% skulle jag tro, det är vanliga kvinnor som vill vara med och hjälpa till, dom upprörs över att det ska behöva vara så här och ser att dom kan ge ett handtag till en kvinna som behöver det.

Amanda: Jag tror att 'att vara gift' gör det mera legitimt att hålla på med [jourarbete]. Det var någon som skrev, i samband med Könskriget-debatten, någonting såhär: 'vi är normala gifta kvinnor som håller på med det här'. Heterosexuella då.

Fråga: Är det för att markera att man inte är manshatare?

Amanda: Jo, jag tror det. En jour har i sin infofolder, då börjar dom såhär 'Vi älskar män!' [skrattar] 'men vissa av dom gör dumma saker ibland', typ. Och det tror jag är en typisk reaktion på att 'inte vara manshatare'.

Fråga: För att man hela tiden måste bekräfta sin heterosexualitet?

Amanda: Mm, absolut.

En viktig del av att hantera andras bilder och motståndet mot rörelsen handlar om det stöd och den kraft som de intervjuade hämtar från den egna gruppen. Utöver den bekräftelse det praktiska arbetet kan ge är att diskutera med andra feminister den allra tydligast formulerade kraftkällan för de intervjuade. Det är hos andra aktiva i juren och hos feministiska vänner som många av dem hämtar stöd och energi. Stödet består i att möta förståelse utifrån den grundsyn de delar och utifrån den kunskap som de har som feminister, men som de upplever

till exempel Ungdomsstyrelsen i en broschyr om jämställdhetsarbete: "Jämställdhetsglasögon hjälper dig att se orättvisorna! Ta på dig jämställdhetsglasögonen! Om man alltid har på sig sina jämställdhetsglasögon ökar chansen att man upptäcker och på sikt kan förändra orättvisor" (Ungdomsstyrelsen 1998).

saknas hos andra. De intervjuade diskuterar ofta oförståelse och fördomar som de har mött: ”Motstånd är ju en ständig diskussion”. Gemenskapen i rörelsen har för några också gjort det lättare att ta ställning: att veta att man inte är ensam blir en trygghet som gör det lättare att stå upp för sina åsikter. För en av de intervjuade hade detta lett till att hon både vågat stå för att hon är feminist, att hon vågade föra fram sina åsikter i fler sammanhang och att hon blivit mer radikal:

Mia: Jag var nog mer försiktig med var jag stod och mer försiktig med att använda ordet feminist i olika sammanhang. Nu vågar jag stå för det. Då, innan, kände jag mig mer ensam. Nu har jag liksom systrarna med mig.

Fråga: Var hämtar du energi ifrån?

Amanda: Feministbubblan tror jag [...] Att ha folk som man kan föra en diskussion med på ett högre plan, som man inte behöver förklara massa saker för.

Att några av de intervjuade ser sig som en del av en större kvinnorörelse visar sig också i frågan om stöd och energi. En av dem uppger ”historien” som en källa till kraft, och nämner att hon hämtar inspiration från både rösträttsrörelsen, Fogelstadskvinnorna och Grupp 8. En stor del av det handlar för henne om att se hur kraven som var radikala, till exempel dagisplatser till alla, nu är allmänt accepterade. Hon tycker att det är viktigt att se att man ändå har gjort små framsteg, ”att det går framåt”. Samtliga intervjuade tycktes uppleva förändring och sätta tilltro till rörelsens förmåga att påverka samhället.

När det gäller hur de intervjuade bemöter och förhåller sig till stereotyperna har vi framförallt tolkat det i linje med Miller med fleras (2000) teori om att stigmatiserade grupper kommer att försöka motbevisa de drag som de inte tycker stämmer in på sig själva. Det syns till exempel tydligt när det gällde stereotypen om ’manshat’. Strategierna skulle även kunna tolkas i linje med Castells (1997) teori om en motståndsidetitet, där *feminist* kan ses som en identitet som både är självvald och som andra tillskriver aktiva i kvinnojourer. Denna fyller de med nytt, positivt innehåll. Detta gör de genom att ständigt diskutera hur andra definierar feminism och stereotypiserar gruppen, även om de inte uppvärderar de specifika stereotypiserade dragen.

’Den gifta kvinnan’-strategin kan tolkas på ytterligare två sätt. Det kan vara ett försök att ansluta sig till vad Castells (1997) kallar en legitimerande identitet, genom att betona socialt accepterade delar av ens identitet. Det kan också vara så att betonandet av

normativa och accepterade delar av ens identitet följer samma princip som de intervjuades vilja att kunna ”ta av sig genusglasögonen”. Engagemanget i en feministisk rörelse kan bli en stor del av ens identitet, kanske så stor att den ibland vore skön att reducera eller slippa ifrån. Då kan man se sig själv och bli sedd av andra som ’vanlig’ istället för att bli stigmatiserad, och betraktas som en komplex individ med flera olika delar som sammantaget bildar ens identitet istället för att betraktas utifrån den förenklade, stereotypa bilden av en feminist. Det handlar naturligtvis också om den del av ens identitet som består av självkänslan, för att använda bland andra Cooleys perspektiv på vilka delar en identitet består av (Mortensen 2003). Den blir sannolikt svårare att upprätthålla en god självkänsla och ha kontroll över den delen när omgivningen upplevs som fientlig och nedlåtande.

Samtidigt upplever de intervjuade inte att deras självbild har förändrats av andras stereotyper. Detta menar vi tyder på att Elias (1965; 1999) teori, om att den stigmatiserade gruppen tar över andras bilder av dem, inte stämmer in på vårt empiriska material. Detta visar sig även i den motståndsstrategi som verkar mest självklar för de intervjuade, att hämta stöd och kraft i diskussioner med andra feminister, vilket tyder på en relativt stark sammanhållning. Det visar på att de intervjuade inte undervärderar stödet i den egna gruppen, som Della Porta och Diani (1999) menar att motstånd och stereotyper kan leda till att underordnade grupper gör. Andras stereotypa bilder och motstånd verkar istället vara något som hela tiden diskuteras i gruppen, vilket kan ses som en naturlig del i skapandet och upprätthållandet av den kollektiva identiteten (Whittiers 2002). Tilltron till den egna gruppen och de intervjuades positiva tolkningar av motstånd visar på att det finns en kollektiv identitet som kan fungera som en viktig förutsättning för att kunna stå emot andras bilder. Här kan också inspiration från historien spela en viktig roll. Det kan vara ett sätt att ge mening åt de handlingar man utför och den egna kampen. Historien kan ses som en sorts ’kollektiv erfarenhet’ eller ett ’kollektivt minne’, där identitet som Della Porta och Diani skriver blir viktigt för att garantera kontinuitet för gruppens erfarenheter över tid (1999).

6.Slutsatser

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vilka konsekvenser andras stereotypa bilder får för den kollektiva identiteten hos aktiva i kvinnojourer. Vi kommer först att redogöra för vilka stereotypa drag vi har identifierat, för att sedan diskutera vilka strategier de intervjuade använder för att hantera dem och hur stereotyperna kan påverka kvinnojoursaktivitas kollektiva identitet.

6.1 Vilka bilder ser de aktiva att andra har av dem?

De bilder som de aktiva upplever att andra har av dem går att kategorisera i två huvudsakliga karakteristiska drag i stereotypen av feminister och kvinnojoursaktiva. Dessa är *inställningen till män*, så som manshatare och lesbisk, och *det politiska engagemanget*, så som rabiati, maktgalen och att man går för långt. De bilder som vi funnit har stora likheter med de bilder som Holmberg fann. Hon såg beskrivningar av aktiva i kvinnojourer som ”manshatare”, ”rabiata och aggressiva”, ”militanta” och i mera allmänna ordalag ”emot män”, och många av dessa har återkommit även i vår uppsats (Holmberg 1998). Med stöd i Eduards teorier om det motstånd kvinnors separatism möter har vi valt att tolka båda dessa karakteristiska drag i första hand utifrån Hill Collins perspektiv: att de drag som förlöjligas är de som utmanar den rådande ordningen (2004).

Det förstnämnda draget, *inställningen till män*, kretsar som sagt var kring manshat och lesbiskhet. Som vi såg i resultatdelen var det påstådda manshatet den helt klart vanligaste fördomen som de intervjuade identifierat, och den som vi uppfattar att de tydligast upplevde att de måste förhålla sig till. Manshatet kopplades i deras egna reflektioner också ofta samman med fördomen om att kvinnojoursaktiva och feminister är lesbiska. Utifrån Hill Collins teori är det rimligt att den stereotypa bilden av kvinnojoursaktiva som manshatare och lesbiska baseras på något hos de aktiva som upplevs som hotande. Här kan Eduards (2002) ge viktiga insikter. Centralt för hennes resonemang är frågan om ett feministiskt konfliktperspektiv, det vill säga tanken att det finns en intressekonflikt mellan män och kvinnor. Med hennes perspektiv kan en del av svaret på frågan om vad det är som upplevs som hotande sökas i den separatiska organiseringen, då den bryter mot idealet om könskomplementaritet och heteronormativiteten i det svenska samhället och den svenska jämställdhetspolitiken. Det här idealet hävdar harmoni och gemensamma intressen för män och kvinnor, det står alltså i direkt motsättning till konfliktperspektivet.

Detta får flera intressanta implikationer. I en social rörelse är ett konfliktperspektiv en väsentlig del av identitetskonstruktionen och en förutsättning för kollektiv handling. En konflikt förutsätter två eller flera parter med skilda intressen, vilket i sin tur kräver en tydlig gränsdragning mellan ett vi och ett dom. Med ett feministiskt konfliktperspektiv måste alltså kvinnor och män konstrueras som två olika grupper med skilda intressen. Att kvinnors identifiering med kvinnor och deras kritik av män som grupp avfärdas som ’manshat’ eller ’lesbiskhet’ torde därmed få allvarliga konsekvenser för

kvinnajoursaktivitas möjlighet att skapa en kollektiv identitet. Därmed försvåras också deras kollektiva handlande. Stereotypernas konsekvenser är något vi kommer att återkomma till och utveckla i nästa avsnitt.

Det andra karakteristiska draget, *det politiska engagemanget*, fokuserar på de aktivitas arbete för förändring. Kvinnojourernas medlemmar pekats ut som personer med en radikal agenda, som har gått för långt och är helt galna och som dessutom har alldeles för stora maktanspråk. Vad gäller deras personliga engagemang är bilderna dock tvärtom ofta positiva, de ses som duktiga, starka och beundransvärda men när *gruppen* kvinnojoursskvinnor kommer in i bilden ses de som rabiata, maktgalna och alltför engagerade. Vi tolkar detta som att det konkreta hjälparbetet inte är hotande i samma utsträckning som det politiska elementet¹⁵ i engagemanget i en kvinnojour. Här är det rimligt att se förlöjligandet av det politiska engagemanget som en reaktion på deras konfliktperspektiv och arbete för att uppmärksamma könsmaktordningen. Detta kan förklara hur de aktiva i kvinnojourer paradoxalt nog samtidigt kan ses som rabiata manshatare och osjälviska änglar.

Som vi nämnde inledningsvis har det under det senaste året förekommit en massiv medial uppmärksamhet. Med detta i åtanke är det inte oväntat att media och bilder framförda av olika aktörer i media var källa till en stor del av de aktiva i kvinnojourens upplevelser av stereotypiseringen. Trots att vi kan anta att de tydligt negativa bilder som Holmberg (1998) fann hos myndighetsrepresentanter finns även hos vissa av de representanter våra intervjuade mött, var det inte motståndet från dessa personer som de intervjuade upplevde som jobbigast eller mest påtagligt. Istället visade sig reaktioner från icke-feministiska bekanta och arbetskamrater mycket betydelsefulla. Ofta sågs dock deras reaktioner som en följd av mediedebatten. Vi ska i närmast se till hur de intervjuade har hanterat de stereotypa bilder som de upplevde fanns av dem.

6.2 Hur påverkar stereotyperna de aktivitas självbilder?

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vilka konsekvenser andras stereotypa bilder får för den kollektiva identiteten hos aktiva i kvinnojourer. För att göra det återvänder vi här till de fyra teoretiska ingångarna vi uppmärksammade i vårt teoriavsnitt för att sammanfatta vilka

¹⁵ Vi menar dock inte att det finns en klar gräns mellan dessa två. Det konkreta eller praktiska arbetet kan till exempel ses som ett alternativt politiskt uttryckssätt, ett slags protestaktion. Detta är som vi redogjort för ovan ett av de typiska karakteristiska dragen för en social rörelse (Della Porta & Diani 1999).

konsekvenser vi har identifierat. Vi kommer även att föra en diskussion kring de strategier de intervjuade använder för att förhålla sig till stereotyperna och vilka konsekvenser dessa i sin tur kan få för gruppen och den kollektiva identiteten.

Det är viktigt att poängtera att ingen av de intervjuade upplever att deras självbild har påverkats av de stereotyper de mött. De reflekterar däremot ständigt över andras bilder, vilket är i linje med Whittiers resonemang (2002). Hon menar att en grupps identitetskonstruktion inte är bestämd av hur resten av samhället ser på dem, även om externa aktörer och omständigheter påverkar i och med att en stor del av en grupps identitetskonstruktion går ut på att diskutera och omvandla hegemoniska framställningar och stereotyper av den. Detta är något som de som vi har intervjuat gör i stor utsträckning.

Elias (1965; 1999) observationer om att outsidersgruppen tagit åt sig de stereotypa bilderna och att detta både påverkade och var ett resultat av den bristande sammanhållningen i gruppen verkar inte stämma in på vårt empiriska material. Kanske beror det på att Elias undersökte en outsidersgrupp utan gemensam identitet och utan vare sig formell eller informell organisering, till skillnad från den grupp vårt urval består av. Där finns en formell organisering i form av kvinnojourerna, och både en gemensam identitet och en informell organisering i och med feminismen. En kollektiv identitet kan då bli ett sätt att stå emot stereotypa bilder genom den sammanhållning den bidrar till, samtidigt som sammanhållningen också förstärker den kollektiva identiteten. Stereotyperna tycks inte heller ha lett till ett undervärderande av stödet som finns inom gruppen, som Della Porta och Diani menar kan ske (1999). Om något verkar stereotyperna snarare, i och med att de ständigt tas upp i diskussionerna med andra feminister, ha gjort de intervjuade ännu mer medvetna om det systemskap och den styrka som finns i rörelsen. Dessutom kan vi misstänka att dessa diskussioner bidrar till den för sociala rörelser så viktiga gränsdragningen mellan parterna i den konflikt rörelsen bygger på. Som vi såg i vår resultatdel kan detta ge viktiga ledtrådar till vilka de intervjuade identifierar sig med och vad de identifierar sig själva och andra som. Omformulering av de stereotypa bilderna i diskussioner blir därmed ett slags stöd, en källa till energi. Detta stöd verkar hämtas både från andra aktiva i den lokala kvinnojouren och från feministiska vänner i en vidare bemärkelse, vilket vi menar förstärker den kollektiva identiteten som bygger på ett gemensamt feministiskt *vi*.

Miller med flera (2000) argumenterar för att medlemmar av stigmatiserade grupper kommer att försöka motbevisa eller falsifiera de drag som de inte tycker stämmer. Det är en strategi som de intervjuade verkar använda sig av i relativt hög grad, vilket till exempel visar sig i betonandet av att man inte hatar män. Strategin kan dock få problematiska

konsekvenser. Att positionera sig gentemot stereotypen om 'de radikala' kan till exempel medföra en oönskad positionering gentemot faktiska individer, liksom 'den normala, gifta kvinnan' taktiken både kan innebära ett falsifierande av stereotypen och ett omedvetet upprätthållande av heterosexualitet som norm. Det skulle kunna leda till ett försvagande av gruppens sammanhållning och den kollektiva identiteten.

Strategin att motbevisa stereotypa drag menar vi kan hänga ihop med en försiktighet inför att riskera att bekräfta dem. Den önskan om att inte ta debatter som många av de intervjuade gav uttryck för kan vara ett exempel på detta. Det stereotypa draget i bilden av kvinnojourer som rabiata kan leda till att man inte vill tala om feminism hela tiden av rädsla för att bekräfta bilden. Det blir därmed jobbigt att prata om och svara på frågor om feminism och ens engagemang i kvinnojourer, särskilt när man dessutom som vårt resultat tyder på hela tiden möts av motstånd, bristande intresse och oförståelse.

Kanske är försiktigheten inför att bekräfta stereotypa drag en av anledningarna till att vi inte såg särskilt starka tendenser varken till bildandet av vad Castells (1997) kallar motståndsidetitet eller projektidentitet. Detta kan också påverka att den strategi som Hill Collins (2004) argumenterar för, ett uppvärderande av de drag som stereotypiserats, inte tycks vara särskilt vanligt förekommande.

Sammanfattningsvis såg vi alltså att stereotypa bilder kan få allvarliga konsekvenser för den kollektiva identiteten och sammanhållningen i gruppen. Förutom att upplevas som djupt personligt jobbiga kan stereotyperna även leda till en försiktighet inför att riskera att bekräfta dem. I försöken att motbevisa stereotyperna riskerar man dessutom att ta avstånd från faktiska personer. Men oavsett vilka negativa konsekvenser de stereotypa bilderna får för den kollektiva identiteten så finns den där, formulerad delvis utifrån deras feministiska övertygelse. Denna kollektiva identitet blir ett sätt att stå emot de stereotypa bilderna, och den bidrar till att stärka sammanhållningen i gruppen. Många vittnade om positiva känslor, som att inte vara ensam och om det stöd man funnit hos den egna gruppen. Motståndet de mötte blev ett tecken på att man var på rätt väg, på att samhället var på väg att förändras. Vad som började som en uppsats om motstånd och stereotypisering utvecklades i mångt och mycket till en uppsats om den styrka och det systerskap som får de aktiva i kvinnojourerna att orka lite till, att fortsätta engagera sig för ett feministiskt samhälle.

6.3 Framtida forskning

Arbetet med denna uppsats har väckt många frågor och forskningsuppslag. En sådan fråga som är intressant rör motsättningar och konflikter inom kvinnorörelsen i allmänhet, och kvinnojourrörelsen i synnerhet. Trots att vi fann ett relativt starkt systerskap och en kollektiv identitet baserad på feminismen och tillhörigheten i kvinnorörelsen, så vet vi ju att det finns motsättningar även inom denna rörelse. Som vi nämnde inledningsvis har ROKS delvis som en konsekvens av TV-dokumentären och den efterföljande debatten tappat medlemmar. SKR, som bröt sig ur ROKS på 90-talet, har däremot ökat sitt medlemsantal. En komparativ studie av de två organisationerna kunde ge fler svar på frågan om hur stereotypa bilder, motstånd och olika strategier för att hantera det påverkar och påverkas av kollektiv identitet.

En annan ingång som vi anser skulle vara givande att se närmare till handlar om hur mycket av vårt resultat som rör kvinnojoursaktiva, och hur mycket som är generellt för feminister. Intervjuer med medlemmar i Feministiskt Initiativ eller andra feministiska organisationer kunde ge material till en sådan studie. Eftersom FI inte är en separatistisk organisation skulle det kunna vara en spännande utgångspunkt för jämförelse. En annan jämförelse skulle kunna göras genom att intervjua feminister som inte är anslutna till någon formell organisation, för att se hur organisationstillhörigheten påverkar upplevelserna av stereotyper och hur man hanterar dem.

Att uppsatsen har gett så många uppslag och tankar om framtida forskning beror inte minst på att det finns en så massiv teoribildning kring kollektiv identitet, sociala rörelser och stereotyper. Vårt bidrag till denna forskning visar att dessa teorier kan bidra med viktiga insikter om det motstånd som kvinnorörelsen i Sverige möter. Trots att vi inte sett de identitetskonstruktioner som Castells teorier kretsar kring så är denna teoretiska ingång spännande. Han menar att *vem* som bildar en kollektiv identitet påverkar vilken betydelse identiteten får bland annat för förändringen av könsmaktordningen. Finns det kvinnor inom rörelsen som har utvecklat motstånds- eller projektidentiteter? Och hur kan detta relateras till de ojämlikheter vi ser mellan män och kvinnor? Det vore mycket intressant att se hur kvinnor som själva definierar sig som till exempel manshatare eller radikala upplever motstånd och stereotyper. Det är rimligt att anta att de utvecklat andra strategier än de kvinnojoursaktiva vi intervjuat, och att utforska deras upplevelser och kollektiva identitet vore mycket intressant.

Det finns, som denna korta genomgång visar, en mängd intressanta frågor kvar att undersöka när det gäller kvinnorörelsens arbete för förändring och den kollektiva identitetens betydelse för att hantera motstånd.

7. Referenslista

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny (2004) *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfronts förlag.

Castells, Manuel (1997) *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur, band II – Identitetens makt*. Göteborg: Daidalos

Deaux, Kay (2000) "Models, meanings and motivations" i Capozza, Dora och Rupert Brown (red) (2000) *Social identity process*. London: Sage publications.

Della Porta, Donatella och Mario Diani (1999): *Social movements – an introduction*, Oxford: Blackwell publishing.

Eduards, Maud (2002) *Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber ekonomi

Elias, Norbert och John Scotson (1965, 1999) *Etablerade och outsiders*. Lund: Arkiv förlag.

Essaison, Peter och Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2004) *Metod praktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedtsjuridik AB.

Gemzöe, Lena (2003) *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag

Harding, Sandra (1987) *Feminism and methodology*. Indiana University Press, Bloomington

Hall, Stuart (1997) *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage

Hill Collins, Patricia (2004) "Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought" i Harding, Sandra (red) (2004) *The Feminist Standpoint Theory Reader* (2004). New York: Routledge

Holmberg, Carin (1998) *Våld mot kvinnor – män i kris: En kartläggning av verksamheten på sju kvinnojourer och tre mansjourer 1997*. Stockholm: Socialstyrelsen

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Miller, Carol och Esther Rothblim, Diane Felicio samt Pamela Brand (2000): "Compensating for Stigma: Obese and Nonobese Women's Reactions to Being Visible" i Stangor, Charles (red) (2000) *Stereotypes and Prejudice*. Philadelphia: Psychology Press

Mortensen, Nils (2003) "Den amerikanska pragmatismen" i Andersen, Heine och Bo Kaspersen (red) (2003) *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur

Robnet, Belinda (2002) "External Political Change, Collective Identities, and Participation in Social Movement Organization" i Meyer, David, Nancy Whittier och Belinda Robnet (red) (2002): *Social movements – identity, culture and the state*. New York: Oxford University Press.

Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas

Sexualbrottsutredningen, betänkande (1976:9) *Sexuella övergrepp: Förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott*. Stockholm: Liber förlag

Whittier, Nancy (2002) "Meaning and Structure in Social Movements" i David Meyer, Nancy Whittier och Belinda Robnet (red) (2002) *Social movements – identity, culture and the state*. New York: Oxford University Press

Åström, Gertrud och Petra Ulmanen (2005-11-21) "*Kränkande granskning av FI*" i Svenska dagbladet.

Webbsidor

Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (2005-12-05) *ROKS statistik 2004*.
<http://www.roks.se/statistik2004.html>

Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (2005-12-15) *Om ROKS*.
http://www.roks.se/om_roks.html

Sveriges kvinnojourers riksförbund (2005-11-28) *Medlemsorganisation*.
<http://www.kvinnojour.com/omskr/lokala/>

Sveriges Television (2005-11-17) *Dokument inifrån*.
<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=26971&a=426058>

Intervjuer

Intervju 1. (2005-11-29)

Intervju 2. (2005-12-07)

Intervju 3. (2005-12-08)

Intervju 4. (2005-12-12)

Intervju 5 (2005-12-15)